

UNIVERZITA PARDUBICE

FAKULTA FILOZOFICKÁ

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2017

Zuzana Sobolová

Univerzita Pardubice

Fakulta filozofická

Postavení ženy v japonské společnosti z pohledu mimo-asijského světa

Zuzana Sobolová

Bakalářská práce

2017

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2015/2016

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Zuzana Sobolová**
Osobní číslo: **H14280**
Studijní program: **B6107 Humanitní studia**
Studijní obor: **Humanitní studia**
Název tématu: **Postavení ženy v japonské společnosti z pohledu
mimo-asijského světa**
Zadávající katedra: **Katedra věd o výchově**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Práce se bude zabývat postavením ženy v japonské společnosti z pohledu mimo-asijského světa. Cílem práce bude vyhledat atributy sociálních rolí týkající se postavení žen v japonské společnosti, které se mění, ale zároveň také i ty atributy, které zůstávají v japonské kultuře zcela neměnné. Práce se bude primárně zaměřovat na období 20. a 21. století, jelikož je zde mnou probíraný problém, postavení ženy v japonské společnosti, podrobněji zpracován.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

BENEDICT, Ruth. Chryzantéma a meč: vzorce japonské kultury. Vyd. 1. Praha: Malvern, 2013, 303 s. KULA. ISBN 978-80-87580-45-5.

EDITED BY JOYCE LEBRA, Joy Paulson. Women in changing Japan. Paperback ed. Stanford, Calif: Stanford University Press, 1978. ISBN 0804709718.

KREINER, Josef, Ulrich MOHWALD a Hans-Dieter OLSCHLEGER. Modern Japanese society. Boston: Brill, 2004, viii, 571 p. Handbuch der Orientalistik, 9. Bd. ISBN 9004105166.

OFRA GOLDSTEIN-GIDONI. Housewives of Japan an ethnography of real lives and consumerized domesticity. New York, NY: Palgrave Macmillan, 2012. ISBN 9781137079626.

REISCHAUER, Edwin O a Marius B JANSEN. The Japanese today: change and continuity. Enl. ed. Cambridge, Mass.: Belknap Press of Harvard University Press, 1995, x, 459 p. ISBN 0674471849.

Vedoucí bakalářské práce: **PhDr. Jana Křišťálová**
Katedra věd o výchově

Datum zadání bakalářské práce: **30. dubna 2016**

Termín odevzdání bakalářské práce: **31. března 2017**

prof. PhDr. Karel Rýdl, CSc.
děkan

L.S.

Ing. Jaroslav Myslivec, Ph.D.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2016

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Beru na vědomí, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů, a směrnicí Univerzity Pardubice č. 9/2012, bude práce zveřejněna v Univerzitní knihovně a prostřednictvím Digitální knihovny Univerzity Pardubice.

V Pardubicích dne 16. 6. 2017

Zuzana Sobolová

PODĚKOVÁNÍ

Chtěla bych poděkovat PhDr. Janě Křišťálové za odborné vedení mé bakalářské práce, za cenné rady, věcné připomínky a za veškerý čas a trpělivost, které mi věnovala.

ANOTACE

Práce je věnována vývoji postavení ženy v japonské společnosti v průběhu historie z pohledu mimo-asijské literatury. Postihuje etapy od počátku dějin, přes starověk, středověk, dobu předmoderní až po novověk, který rozebírá nejvíce. Cílem práce je najít atributy sociálních rolí, které se týkají postavení žen v japonské společnosti a v průběhu historie se mění, a k tomu i ty atributy, které jsou v japonské společnosti neměnné.

KLÍČOVÁ SLOVA

ženy, Japonsko, společnost, postavení, role

TITLE

The position of woman in Japanese society in the eyes of non - Asian people

ANNOTATION

The work is focused on the change of the position of a woman in the Japanese society throughout the history, specifically from the view of non-Asian literature. It covers various historical time lines, from the Antiquity, throughout the Middle-age, the pre-modern times and ends with the Modern Age, which is dealt with the most. The purpose of this work is to find the attributes of social roles, which are concerned with the position of women within the Japanese society, where the position has been changing throughout the history, and the question of attributes, which remain unchanged in the Japanese society.

KEYWORDS

Women, Japan, society, position, role

OBSAH

ÚVOD.....	8
1 VYMEZENÍ SOUVISEJÍCÍCH POJMŮ.....	10
1.1 Sociální role	10
1.2 Sociální status a pozice	11
1.3 Kultura a kulturní vzorce	12
1.4 Gender.....	13
2 VÝVOJ POSTAVENÍ ŽENY V PRŮBĚHU JAPONSKÉ HISTORIE	15
2.1 Počátky japonských dějin.....	15
2.1.1 Žena v mýtu o vzniku Japonska	15
2.1.2 Období Asuka (552–645)	15
2.2 Starověk (646–1184).....	17
2.2.1 Období Nara (710–794).....	17
2.2.2 Období Heian (794–1185).....	18
2.3 Středověk (1185–1603).....	21
2.3.1 Období Kamakura (1185–1333).....	21
2.3.2 Období Muromači (1333–1573).....	23
2.3.3 Období Azuči-Momojama (1573–1603)	24
2.4 Doba předmoderní (1568, 1600, 1603–1867).....	25
2.4.1 Období Edo/ Tokugawa (1603–1867).....	25
3 ŽENA V OBDOBÍ 20. A 21. STOLETÍ.....	29
3.1 Žena v novověku	29
3.1.1 Období Meidži (1868–1912)	29
3.1.2 Období Taišó (1912–1926).....	32
3.1.3 Období Šówa (1926–1989).....	34
3.1.4 Období Heisei (od roku 1989 do současnosti)	38
3.2 Žena v domácnosti	42
3.3 Žena na pracovním trhu	44
3.4 Gejša.....	46
ZÁVĚR.....	51
POUŽITÁ LITERATURA	53
PŘÍLOHY	55

ÚVOD

Tématem mé bakalářské práce je *vývoj postavení ženy v japonské společnosti z pohledu mimo-asijského světa*. Toto téma jsem zvolila z důvodu svého zájmu o japonskou kulturu, který pramení z vysoké odlišnosti kultur (japonské a české) a také ze studia japonského jazyka. K výběru tohoto tématu významně přispěla i moje studijní cesta do Japonska, v rámci které jsem strávila jeden měsíc v centru Tokia. Téma je dle mého názoru poměrně neznámé a v České Republice nepříliš diskutované. Domnívám se také, že je mé téma aktuální, a to zejména z důvodu, že se v posledních dvou stoletích postavení japonské ženy ve společnosti velice rychle proměňovalo a další změny budou nepochybně nastávat i nadále.

Cílem bakalářské práce je najít atributy sociálních rolí japonských žen, které se v průběhu historie mění a zároveň i ty atributy, které zůstávají v japonské kultuře zcela neměnné. Práce podrobně rozebírá postavení ženy v japonské společnosti v průběhu jednotlivých etap historie. Popisuje také pozici ženy v původní matriarchální japonské společnosti, která se postupně proměnila do patriarchátu, kde žena získala pozici muži podřízenou, a způsob jakým se mění její postavení v současné společnosti. Jedná se o pohled mimo-asijského světa na problematiku postavení ženy v japonské společnosti, protože v práci využívám pouze mimo-asijskou literaturu.

V závěru bakalářské práce se pokusím na základě textu práce a z něho vyplývajících tabulek, které jsou uvedené v příloze, vymezit hlavní atributy sociálních rolí žen v japonské společnosti, uvést přehled faktorů, které tyto atributy ovlivňují a odpovědět na otázku, jaké atributy sociálních rolí japonských žen se v japonské společnosti měnily a mění, a jaké atributy zůstávají v japonské společnosti neměnné.

Práce je celkově členěna na tři kapitoly hlavního textu. První kapitola s názvem *Vymezení souvisejících pojmů* definuje stěžejní pojmy tématu bakalářské práce, jako jsou např. *sociální role* a *status*, především z hlediska sociální psychologie. Druhá kapitola je pojmenována jako *Vývoj postavení ženy v průběhu japonské historie*. Tato kapitola přehledně popisuje specificky japonská historická období od počátku dějin, přes starověk a středověk, až k době předmoderní, kterou je uzavřena. V každém období je rozebíráno i postavení ženy, které v dané době zaujímal, aby později byly patrné změny, které v jednotlivých obdobích pozice ženy prodělala. Třetí a nejobsáhlejší kapitola *Žena v období 20. a 21. století* navazuje na předchozí kapitolu nejprve popisem etapy novověku a ženy v této době. Poté představuje tři oblasti japonské

společnosti, ve kterých ženy zaujímají své specifické postavení: *žena v domácnosti, žena na pracovním trhu a gejša*.

V první části práce při vymezení pojmů, které úzce souvisejí s daným tématem mé bakalářské práce, vycházím především z knih českých psychologů. Ve zbývajících kapitolách, které se přímo zabývají tématem, jsem z cizojazyčné literatury nejvíce využila knihu *Women in changing Japan* (Lebra a kol., 1978) od amerických autorů, která přináší západní pohled na problematiku japonských žen, knihu *The Japanese today: change and continuity* (1988) od amerického odborníka na Japonské dějiny a kulturu *Edwina O. Reischauera* a knihu *Housewives of Japan an ethnography of real lives and consumerized domesticity* (2012) od autorky *Ofry Goldstein-Gidoni*. V českém překladu jsem potom pracovala i s knihou *Japonci jak je neznáme* (1989) od ruských autorů *Pronnikova* a *Ladanova*, s knihou *Dějiny Japonska* (2006) od *Edwina O. Reischauera* a *Alberta M. Craiga*, s knihou *Gejša: jedinečný svět tradice, elegance a umění* (2006) od anglického autora *Johna Gallaghery* a s knihou *Chryzantéma a meč: vzorce japonské kultury* (2013) od americké antropoložky *Ruth Benedictové*. Od českých autorů jsem poté zejména při popisu historie využila knihy: *Vějíř a meč* (1987) od českých japanoložek *Libuše Boháčkové* a *Vlasty Winkelhöferové*, *Tajemný Nippon: civilizace, země, lidé* (1998) od českého japanologa *Jiřího Janoše* a *Japonsko* (2009) od *Davida Labuse*.

1 VYMEZENÍ SOUVISEJÍCÍCH POJMŮ

V této kapitole se zaměřím na vymezení pojmů, které přímo či nepřímo souvisejí s tématem mé bakalářské práce. Je to především pět pojmů: *sociální role*, *sociální status a pozice*, *kultura* a *gender (rod)* a s nimi úzce spojené termíny: *socializace*, *společnost*, *sociální prestiž*, *kulturní vzorce*, *pohlaví*, *rodová role*, *stereotyp* a *smlouva*, *sexismus*.

1.1 Sociální role

Sociální role se vymezuje jako „*souhrn očekávaných jednání vůči jedinci, který zastává určitou sociální pozici.*“ (Jandourek, 2001, s. 208).

Může být i souhrnem očekávání, kterým působí sociální okolí na jedince, a díky kterému pak jedinec jedná podle dané situace a jeho osobních charakteristik, tj. věk, pohlaví a sociální status. Role je vyžadovaná a každý jedinec se s ní v různé míře ztotožňuje. Může ji vnímat jako manipulaci či jako tlak jeho sociálního okolí, aby se choval a jednal v souladu s ní. Odlišně ji lze chápat i jako zcela přirozenou součást života, např. v určité etapě života si člověk přirozeně osvojuje roli rodiče. Roli je také možné realizovat i skrze některé tradiční rituály, které se mohou změnit až na zcela přirozené návyky. Příkladem pro tuto realizaci může být uvítání hosta při vstupu do domu a příprava pohoštění (Nakonečný, 2009, s. 123-124).

Jandourek (2001, s. 208) ke své definici sociální role dále přidává metaforu, kdy společnost přirovnává k určitému typu jeviště, kde se *sociální text*, tj. práva a povinnosti vyplývající ze sociální pozice, mění v chování konkrétní a lehce předvídatelné. Jedinec tedy hraje na jevišti svoji konkrétní roli, jinak řečeno pojme všechna očekávání obsažená v roli, osobitě je interpretuje a převede do praxe, tzn. do konkrétního chování na základě dané sociální role. Tato role není neměnná ani definitivní, naopak ji lze pozměnit či prosadit v ní své vlastní osobité pojetí.

Člověk za jediný den může sehrát mnoho rolí. Pro tyto role existuje rozdělení na dlouhodobé, krátkodobé a role dlouhodobější s platností omezenou časem. Dlouhodobé role se týkají rodinných vztahů, tzn. role dcery nebo syna, role rodiče, role manželky nebo manžela apod. Za krátkodobou roli lze považovat roli cestujícího v autobuse či roli zákazníka v obchodě. Do posledního typu rolí se řadí např. role studenta. Všechny role se odehrávají vždy souvisle se v vztahem k jiné osobě, a proto by se je dalo označit jako reciproční. Příkladem pro tento reciproční vztah může být základní role ženy a role muže (Hayesová, 1998, s. 10-11).

Jedinec se svým osobitým sociálním rolím učí v průběhu socializace, což je dle definice Výrosta a Slaměníka (2011, s. 64): „*proces osvojení si způsobů chování a seznamování*

se s kulturním prostředím, osvojení si společenských norem, plné přizpůsobení se společenskému životu.“ Jedinec se v procesu socializace promění v člověka, který si osvojuje vlastnosti a dovednosti potřebné k tomu, aby mohl žít bez problému ve společnosti.

1.2 Sociální status a pozice

Sociální status dle Výrosta a Slaměníka (2011, s. 63) je totéž, co pozice či postavení člověka v sociálním systému. Autoři ve své knize uvádějí Lintonovu teorii kultury (Linton, 1936 cit. podle Výrost a Slaměník, 2011, s. 61), která rozlišuje *roli*, tj. chování, které se od držitele statusu očekává a *status*, který vyjadřuje očekávané postavení člověka v dané společnosti. Linton vylučuje existenci společnosti, ve které by jedinec musel pojmout a naučit se celou kulturní tradici. Člověk se většinou učí pouze to chování, které v průběhu svého života vykonává. Navíc společnost po něm vyžaduje, aby se choval v souladu se svými pozicemi ve společnosti a plnil z nich vyplývající role. Statusy, které se dělí na *vrozené* (např. pohlaví), *připsané* (např. věk) a *získané* (např. vzdělání), člověk získává v průběhu svého celého života.

Se získáváním statusů a zaujímáním pozic úzce souvisí sama společnost, kterou lze definovat, jako *„jakoukoli skupinu osob, jež se naučila spolu žít a pracovat.“* (Výrost a Slaměník, 2011, s. 60). Skupina sama o sobě je tvořena určitým množstvím lidí, kteří mají určené společné cíle. Tyto cíle se plní díky dlouhodobé interakci a spolupráci, která probíhá dle pravidel stanovených skupinovými normami. Mezi členy skupiny se vytváří struktura vztahů, kde každý jedinec zastává odlišnou pozici a status, a také přijímá role, které ze struktury vyplývají (Helus, 2007, s. 21). Ve skupině lze rozlišit dva typy statusů, *status skupinový* a *status jedince*. Skupinový status je určen stupněm autority, prestiže a uznání, který má jedinec ve skupině na úkor ostatních členů. Status jedince určují vztahy k ostatním členům skupiny (Výrost a Slaměník, 2011, s. 323-324).

Rozlišení *sociálního statusu a pozice* vymezuje Helus (2015, s. 33). *Sociální pozici* ztotožňuje s postavením jedince, které zaujímá ve skupině. Jako příklad uvádí otce v rodině nebo lékaře v nemocničním týmu. *Sociální status* pak dle něj určuje, do jaké míry je jedinec schopen ovlivňovat druhé. Jedinec vyššího statusu je schopen více ovlivňovat druhé, než je sám ovlivnitelný, a oproti tomu jedinec statusu nižšího méně ovlivňuje druhé a sám je více ovlivňován. Helus mluví také o pojmu *sociální prestiž*, který vykládá jako respekt k držiteli pozice, role či statusu. Každý jedinec si svoji sociální prestiž tvoří svojí pověstí a svým výkonem na pozici či v roli.

1.3 Kultura a kulturní vzorce

Kulturu lze definovat jako „*nositele bio-psycho-sociálních podmínek, souhrn všech společensky užitečných výsledků lidské práce, souhrn materiálních i nemateriálních společensky uznávaných hodnot.*“ (Výrost a Slaměnik, 2011, s. 63).

Kultura tedy dává člověku hodnoty a cíle, díky kultuře člověk přijímá normy a zásady, kterými se řídí a zastává postoje a víry, které danou kulturu spojují. Kultury jsou různé a mohou mít k sobě díky své rozdílnosti i různý vztah. Je možné, aby se navzájem obohacovaly i střetávaly v konfliktu (Helus, 2015, s. 44-45).

Z kultury se vytváří *kulturní kontext* neboli *kulturní pozadí*, protože hodnoty, normy i preferované chování se mohou lišit jak na úrovni primárních sociálních skupin (rodin), tak i ve velkých sociálních skupinách (národech). V rámci jedné velké sociální skupiny, tzn. příslušníků jedné země, si vytváří svůj vlastní kulturní kontext mnoho subkultur (L. J. Ji a kol., 2004 cit. podle Výrost a Slaměnik, 2011, s. 58).

Ve skupinách lze také najít vzorce chování, které definují konkrétní role pojící se s konkrétními pozicemi v sociálním systému. Tyto *kulturní vzorce* jsou důležitým nástrojem, pomocí kterého na jedince působí kultura a ovlivňuje jej. Jejich projevem jsou *normy chování* a *rolí*. Normy nám říkají, jak sociální okolí očekává, že se jedinec bude v určité sociální pozici chovat, jak bude myslet, vnímat, jaké bude zaujímat postoje. Kulturní vzorce jsou v každé kultuře jiné a nejvíce je člověk ovlivněn jeho vlastní kulturou. Je to tak z důvodu, že si pro ni typické vzorce osvojuje v průběhu socializace a z jejich hlediska pak hodnotí chování lidí z jiných kultur (Kollárik a kol., 2004 cit. podle Výrost a Slaměnik, 2011, s. 59-60).

Na základě kultury, statusů, pozic a rolí se vytvářejí tři typy osobnosti, které se různě překrývají. V procesu socializace si člověk osvojí určité kulturní prvky, a tím si vytváří *základní osobnost*, tedy jádro osobnosti, které sdílí v dané skupině a kultuře všichni. Ze *základní osobnosti* se pak utváří *osobnost konkrétní*, která je definována statutem, pozicemi a rolí ve společnosti. Každá společnost má své vlastní *základní* i *statusové osobnosti*. K těmto dvou typům pak R. Linton a C. DuBoisová zavedli *osobnost modální*, která charakterizuje běžného příslušníka dané společnosti. Tato osobnost ale nemusí platit ve společnosti na úplně každého (Výrost a Slaměnik, 2011, s. 62).

1.4 Gender

Zdeněk Helus (2015, s. 80) definuje gender (v českém překladu rod či sociální pohlaví (Valdrová, 2006, s. 6)) jako „*výsledek toho, co se s člověkem daného pohlaví stane působením sociokulturních vlivů.*“ Jde o to, jak se člověk vyvine, jaké typické pohlavní vlastnosti (femininní či maskulinní) si osvojí, kam se bude orientovat, a jaké možnosti v životě bude, či nebude mít. Sociokulturní prostředí v sobě může zahrnovat náboženství, tradici a zvyklosti, očekávání, předsudky, socializaci, výchovné praktiky apod. Helus (2015, s. 79) odlišuje gender od termínu *pohlaví*, který definuje jako: „*přítomnost mužských či ženských chromozomů, tvořících genetický základ anatomicko-fyziologicky odlišného tělesného vývoje muže či ženy.*“ Pohlaví nám tedy jednoduše biologicky určuje, zda jsme muž, nebo žena.

Podobně jako Helus definovali gender Výrost a Slaměník (2011, s. 176) jako: „*označení toho, že každá lidská bytost je konkrétní společností v dané době sociálně a psychologicky utvářená jako „žena“ nebo „muž“ prostřednictvím převládajících společenských přesvědčení o psychologických charakteristikách a chování, které jsou v dané době přiměřené pro ženu a muže.*“ Rod je zde chápán jako proces, pomocí kterého je utvářena žena či muž podle společenských pravidel a způsobu chování, který je v dané době považován za adekvátní. S rodem úzce souvisí pojmy *rodová role* a *rodové stereotypy*. *Rodová role* obsahuje soubor povětšinou neformálních a nepsaných pravidel, které stanovují specifická pravidla chování pro muže nebo pro ženu. *Rodové stereotypy* vyjadřují přesvědčení o psychologických charakteristikách a způsobech chování, které jsou vhodné pro ženu a muže.

Svému rodu či příslušnému sociálnímu pohlaví a své ženské nebo mužské roli se dítě učí od útlého věku za asistence okolí – rodičů, školy, médií, církví a jiných institucí různého druhu. Subjekty socializace poté ocení, když se takové dítě chová vhodně, tedy tak, jak je to žádoucí a upravují chování nevhodné, a tím pádem i „nesprávné“. U rodových rolí je zpravidla nerovný status. Ženy zauímají vůči mužům ve společnosti znevýhodněnou pozici, a to i za stejných základních podmínek, jako je etnikum, věk, vzdělání, původ apod. Ve společnosti také panuje *rodová smlouva*, která ženám a mužům přisuzuje rozdílné povinnosti, hodnoty a práci, např. v systému zaměstnání, vzdělání, v rámci rodiny. Stále je zakořeněný fakt, že muž je pro pracovní trh hodnotnější a funkcí ženy je postarat se o zázemí. S tím je spojená i feminizace některých pracovních pozic s nižší společenskou prestiží a finančním ohodnocením, protože ženy jsou vlivem rodové smlouvy zodpovědné za péči o dítě a domácnost, a díky tomu si sami volí pozice na profesním trhu, které jsou méně náročné na čas a mohou je s péčí o děti a o domácnost snadno zkombinovat (Valdrová, 2006, s. 10-11).

V problematice genderu se lze setkat také s pojmem *sexismus*, který Výrost a Slaměník (2011, s. 176) krátce vymezili jako: „*různé zvýhodňování žen na základě jejich příslušnosti k ženskému rodu*“ či jako „*formy, jakými muži projevují svou moc vůči ženám.*“

Karin Hausen (1976) vytvořila tabulku genderových požadavků společnosti 60. – 70. let 20. století (Valdrová, 2006, s. 8):

Tabulka 1 - Genderové požadavky společnosti 60. - 70. let 20. století

Muži	Ženy
<i>Předurčení pro</i>	<i>Předurčeny pro</i>
Vnější prostor	Vnitřní prostor
Dálku	Blízkost
Veřejný život	Domácký život
<i>Aktivita</i>	<i>Pasivita</i>
Energie, síla, vůle	Slabost
Pevnost	Kolísavost
Statečnost, odvaha	Skromnost
<i>Konat</i>	<i>Být</i>
Samostatný	Závislá
Usilující, cílevědomý, ovlivňující	Pilná, příčinnivá
Dobývající	Uchovávací
Poskytující	Přijímající
Schopnost prosadit se	Přizpůsobení, sebezapření
Násilí	Láska, dobrotivost
Nepřátelství	Sympatie
<i>Racionalita</i>	<i>Emocionalita</i>
Oduševnělost	Citovost
Rozum	Vstřícnost
Myšlení	Ochota přijímat
Vědění	Víra
Abstrahovat, vynášet úsudek	Porozumět
Ctnost	Cnosti
Důstojnost	Stydlivost, cudnost
	Zručnost
	Laskavost, takt
	Půvab, krása, schopnost činit svět krásnějším

Dle této tabulky je patrné, že žena druhé poloviny 20. století by měla být správně orientovaná na domácnost a domov, měla by být pasivní a závislá na muži, zároveň citlivá, cudná, krásná a laskavá a muži podřízená. Muž naopak měl být hrdý, samostatný, přemýšlivý a důstojný. Je zde vidět, že po ženě bylo požadováno mnohem více než po muži, a z požadavků automaticky vyplývá její podřízená pozice vůči muži.

2 VÝVOJ POSTAVENÍ ŽENY V PRŮBĚHU JAPONSKÉ HISTORIE

V této kapitole se zaměřím na japonskou historii do začátku novověku v roce 1868 a na postavení ženy, které v jednotlivých etapách zaujímala. Kapitola zahrnuje čtyři etapy: *počátky japonských dějin, starověk, středověk a dobu předmoderní*, které se dále dělí na jednotlivá specifická období japonských dějin.

2.1 Počátky japonských dějin

2.1.1 Žena v mýtu o vzniku Japonska

Původní obraz Japonské ženy lze nalézt již v Japonských kronikách, které slouží jako hlavní prameny pro poznávání nejstarší japonské historie, mýtů a legend. Nejčastěji uváděné kroniky, kronika dávných událostí *Kodžiki* (712) a kronika Japonska *Nihongi* (720), někdy též zvana *Nihonšoki*, jsou ovlivněné čínskou literaturou, filozofií i patriarchátem. Z tohoto střetu čínského a japonského myšlení pak vycházejí jak silná ženská božstva, tak muži podřízené manželky (Lebra a kol., 1978, s. 1).

V mýtu o vzniku Japonska jsou hlavními postavami bůh Izanagi a jeho manželka bohyně Izanami, kteří dle mýtu japonské ostrovy stvořili. Bohyně Izanami je zde vykreslená jako silná, temperamentní a naprosto svobodná žena. Díky patrnému patriarchálnímu vlivu Číny však i tak stále zůstává pod velkým vlivem jejího manžela, který ji například v jedné části mýtu přinutí mlčet, dokud sám nepromluví (Lebra a kol., 1978, s. 2).

Izanagi a Izanami tedy vytvořili ostrovy, které se staly základem dnešního Japonska. Následně společně zplodili mnoho božstev, která měla ostrovy osídlit. Nejvýznamnější z nich byla dívka - bohyně slunce Amaterasu (Janoš, 1984, s. 41-42), od které později odvodila svůj božský původ císařská rodina (Reischauer, 1988, s. 176).

2.1.2 Období Asuka (552–645)

Na počátku japonských dějin stojí období Asuka. Toto období ohraničuje rok 552, kdy byl v Japonsku přijat Buddhismus¹ a rok 645, ve kterém začaly probíhat reformy Taika. Na území Japonska se v těchto letech vytvořil volným svazkem rodů udži stát Jamato (Boháčková a Winkelhöferová, 1987, s. 50). Počátky tohoto státu ale sahají až k roku 295 a k čínské kronice Wa, která mluví o útvaru jménem Jamatai v čele s kněžkou Himiko, ze kterého se tento stát

---

¹ Buddhismus vznikl v Indii, a rozšiřoval se postupně přes Čínu až na Korejský poloostrov. V Japonsku se částečně smísil s šintoismem, ale obě myšlenkové školy se nikdy úplně nesloučily a většina Japonců se hlásí k buddhismu i šintoismu (Jordan, 2000, s. 200).

nejspíše zformoval (Labus, 2009, s. 15). Než útvar Jamatai vznikl, bylo Japonsko rozděleno občanskou válkou a anarchií. S nástupem sluneční princezny a kněžky Himiko, někdy též označované jako Pimiko, války načas ustaly. Himiko byla starší neprovdaná žena, která byla dle kroniky zdatná i v magii. Po její smrti na trůn nastoupil král, občanské války začaly nanovo a pokračovaly, dokud v čele nestanula třináctiletá dívka, příbuzná kněžky Himiko. Čínské cestovatele v Japonsku četnost ženské vlády v té době ohromila natolik, že mluvili o Japonsku jako o „zemi královen“ (Lebra a kol., 1978, s. 3).

Čínské kroniky jsou ale pouze směsicí faktů a mýtů, a zároveň i směsí japonského a čínského myšlení. Teprve kolem roku 600 lze přejít od mýtů k historii. V čele utvářejícího se japonského národa se postupně vystřídalo šest císařoven, které celkově vládly kolem 113 let. Ženská vláda poskytovala stabilitu a fungovala jako opatření proti sporům o dědictví. Často však úspěchy ženských císařoven byly připisovány spíše mužským vladařům. Příkladem může být korunní princ Šótoku Taiši, který zcela zastínil panování své tety císařovny Suiko, zručné a praktické vládkyně (Lebra a kol., 1978, s. 3).

Přijetí buddhismu na počátku období Asuka nebylo jednotné a vedlo ke sporům mezi nejvýznamnějšími rody této doby. Současný císař (Kimmei 540-571) a rod Soga viděl v buddhismu způsob, jak zvýšit prestiž trůnu. Rod Nakatomi, z jehož členů se dědičně stávali kněží tradičního japonského náboženství šintó², a vojenský rod Mononobe proti buddhismu bojovaly. Spory se vyhrály do bitvy, kdy vůdce rodu Soga v bitvě porazil rod Mononobe a odstranil tak nejmocnějšího odpůrce buddhismu. Dále se o rozšíření buddhistické nauky nejvíce zasloužil výše zmíněný princ Šótoku, který vládl jako regent, zastupující císařovnu Suiko. Když se chopil moci, vydal císařský edikt k přijetí a podpoře buddhismu a společně s rodem Soga se snažil o jeho upevnění ve státě (Boháčková a Winkelhöferová, 1987, s. 50-52).

---

² Označení šintó či šintoismus (lze přeložit i jako „cesta bohů“) náboženství Japonska dostalo v 6. století proto, aby se vymezilo vůči buddhismu a konfucianismu. Centrem je uctívání různých bohů a duchů *kami*, které lze provádět jak ve svatyních, tak i doma (Keene, 2002, s. 176).

2.2 Starověk (646–1184)

V japonštině je toto období označováno pojmem *kodai*, který lze přeložit jako „stará doba“ (Reischauer a Craig, 2006, s. 356). Etapa starověku zahrnuje dvě japonská období, a to období Nara (710-794) a období Heian (794-1185).

2.2.1 Období Nara (710–794)

Toto období dostalo svůj název podle dnešního města Nara, původně Heidžókjó, kam se v roce 710 přestěhoval hlavní dvůr. Sídlilo zde sedm panovníků, převážně císařovny. V období Asuka se systém centrálního řízení země převzatý z Číny osvědčil. V období Nara se již začíná ukazovat, že systém, který nebere ohledy na domácí podmínky, vede hlavně k chudobě rolníků. Ale i přesto, že venkovské obyvatelstvo stále chudlo, celkově se země rozvíjela, hlavně v oblasti vědy, náboženství a umění. Začaly se také budovat silnice, objevil se peněžní obchod a došlo ke znovunavázání vztahů s Čínou, které přispěly k dalšímu velkému rozmachu buddhismu, ze kterého se brzy stalo státní náboženství. Buddhistické kláštery v této době nashromáždily obrovské bohatství, společně s ním ale začala upadat morálka mnišstva (Boháčková a Winkelhöferová, 1987, s. 56-58).

Poslední ženou na postu císaře byla císařovna Kóken (749-758). Kóken byla svobodná vládkyně úzce spjatá s buddhistickým mnichem³, který měl na ni velký vliv a sám usiloval o trůn. Císařovnu na trůně také velmi ohrožoval dvorský rod Fudžiwara, který vznikl na sklonku minulého období Asuka, a díky obratné sňatkové politice získával v zemi stále větší moc (Lebra a kol., 1978, s. 4). Hned po její smrti byl mnich vyhnán a rod Fudžiwara dosadil na trůn nového císaře (Kónin 770-781). Po jeho smrti byl zamítnut nástup na trůn další císařovně a toto rozhodnutí se stalo pevnou tradicí, která byla v budoucnu pečlivě dodržována. Na trůn nastoupil další císař (Kammu 781-806) a přestěhoval hlavní město do nově vybudovaného a podle čínského vzoru pojmenovaného města Heiankjó, které později získalo název Kjóto (Boháčková a Winkelhöferová, 1987, s. 59).

Postavení žen v této době bylo definováno spíše zvykem než zákonem. Z popisů ženských božstev v mytologii a mnoha ženských panovnic mezi 6. a 8. stoletím lze předpokládat, že postavení žen bylo srovnatelné s muži. Po vládě císařovny Kóken v 8. století bylo ženám ve vládnutí zabráněno a jejich postavení tak začalo pomalu upadat, i přesto, že jej ještě po několik dalších století ochraňovala tradice a zvyky. Lze předpokládat, že přechod k mužské

---

³ Jedná se o vysoce postaveného mnicha Dókjóa, který pobuřoval svým vztahem s císařovnou rod Fudžiwara a v podstatě celý císařský dvůr z důvodu reálné možnosti, že by kněz, nad kterým nemají žádný vliv, mohl získat císařský trůn (Lebra a kol., 1978, s. 4).

vládě urychlila i vzrůstající moc a vliv dvorského rodu Fudžiwara. Zejména tento rod, ale i jiné politicky ambiciózní rodiny, využívaly žen k upevnění vlastních vztahů k císařské rodině. Dcery a neteře z těchto rodin byly provdávány za všechny možné dědice trůnu (Lebra a kol., 1978, s. 4).

V tomto období také došlo ke zrušení původního *matriarchálního systému* díky zákoníku *Taihó* a jeho pozdější verzi. Tento systém byl nahrazen *systémem patriarchálním*, který chtěl, aby se ženy podřídily mužům dle konfuciánského způsobu⁴, a navíc je diskriminoval ve věcech majetkových i v manželstvích a rozvodech. Zákoník byl ale přijat neúplně a podmínky pro ženy nikdy nebyly takové, jaké předepisoval. Přesto však položil základy ztrátě ženské autonomie a žena ve společnosti pomalu získávala pouze podpůrnou roli jako nositelka mužské linie (Lebra a kol., 1978, s. 4-5).

2.2.2 Období Heian (794–1185)

Za počátek tohoto období je považováno přestěhování císařského dvora do Kjóta a koncem je zřízení vojenské vlády v Kamakuře. V této době se velmi rozvinula japonská kultura, zároveň s tím slábla autorita ústřední vlády a její schopnost řešit problémy v zemi. Císař Kammu (781-806) se snažil podpořit vládu vytvořením stálých vojenských sborů, které své členy získávaly z rodin místních úředníků. To znamenalo o něco snazší život pro rolníky, kterým byla zrušena povinná služba v armádě. V tomto období se proslavil Sakanoue no Tamuramaro, který vítězně ukončil výpravy proti kmenům Emiši⁵ a získal titul *seii taišógun*, tzn. „generalissimus podmaňující barbarů“. Tento titul převzali a využívali vojenští vládci až do období Meidži většinou v jeho zkrácené podobě *šógun* (Boháčková a Winkelhöferová, 1987, s. 60).

V polovině 9. století začala stoupat politická moc rodu Fudžiwarů, především díky využití příbuzenských svazků s císařským rodem. Vrchol vlády pro tento rod znamenal konec 10. století a první polovina 11. století. Poté na trůn nastoupil císař Gosandžó (1068-1073), který nepodléhal vlivu tohoto mocného rodu a částečně obnovil císařskou autoritu (Boháčková a Winkelhöferová, 1987, s. 62). Ke konci tohoto období pak propukly spory o trůn mezi

---

⁴ Jedná se o učení čínské filozofie konfucianismu, které říká, že: „*nebe a země by byla v souladu, kdyby každý poslouchal ty nad ním a spravedlivě jednal s těmi, kdo jsou pod ním.*“ Podle tohoto učení syn má poslouchat svého otce, žena svého muže, lid svého císaře, císař nebe a rovným vztahem je pouze vztah mezi přáteli. Jen pokud společnost bude tuto hierarchii uznávat, může jí být zaručeno štěstí (Keene, 2002, s. 170).

⁵ Kmeny Emiši, které později dostaly název Ainu, žily severně na ostrově Honšú a pořádaly časté nájezdy na japonské pohraniční provincie (Boháčková a Winkelhöferová, 1987, s. 60).

významnými rody své doby Minamoto a Taira, ve kterých rod Minamoto zvítězil a chopil se císařského trůnu (Boháčková a Winkelhöferová, 1987, s. 65).

V období Heian měly ženy mnoho výsad, mohly například dědit i vlastnit majetek a díky tomu nebyť finančně závislé na mužích. O svoji nezávislost na mužích přišly až postupem času ve chvíli, kdy zdědit majetek mohli pouze muži (Janoš, 1998, s. 104). Aristokratické ženy ale byly, i přes výsady této doby, velice omezené převážně tradicí, podle které nemohly být viděny s jinými muži než s manželi a otci. Venku musely být přepravovány v uzavřených vozech a v provádění běžných úkonů je omezovaly vrstvy objemných šatů a vlasy dlouhé až na zem (Lebra a kol., 1978, s. 6).

Proti ženám se zásadně stavěl i typ buddhismu, který si Japonsko osvojilo z Číny. Učil, že ženská přirozenost je v podstatě zlá. Mluvil o ženě, jako o „*stvoření se vzhledem anděla, ale s ďábelským duchem*“, či naznačuje, že žena je „*plná hříchu a nic není tak děsivé, jako ona*“. Dodnes existuje japonské přísloví, které zcela odráží pohled tehdejšího buddhismu na ženy. V anglickém překladu zní: „*Behind the crime is a woman*“ (Lebra a kol., 1978, s. 7).

Omezení aristokratických dívek se nevztahovalo na oblast vzdělávání, kde urozené dívky mohly získat téměř stejné vzdělání jako chlapci. I tuto výsadu však postupem času ztratily a znovu ji získaly až koncem 19. století. Díky vysoké úrovni vzdělání, kterého ženy z vyšších vrstev mohly dosáhnout, se významně zapsaly do dobové literatury. Tento zásah je pouze ojedinělý, v dalších stoletích je žen v japonské literatuře daleko méně. Literaturu píšící ženy, převážně dvorní dámy žijící v hlavním městě, žily specifickým životem. Byly samostatné a vlastnily dům. Jejich prestiž s počty milenci sice nestoupala tak, jak tomu bylo u mužů, ale i ony mohly žít i s více muži najednou nebo muže střídát. Mohly také udržovat i zcela platonické vztahy s muži pouze z důvodu vzájemné citové náklonosti. Dvorní dáma Murasaki Šikibu napsala jedno z nejvýznamnějších děl této doby, a to *Příběh prince Gendžiho*. Dílo je považováno za důležitý zdroj poznatků o dvorské dobové společnosti. Po smrti autorky někteří konfuciánští vědci zpochybňovali fakt, že by tak důležité dílo napsala žena a snažili se prokázat, že hlavní osnovu zkomponoval její otec. I přes jejich snahu však později provedené rozbory dokázaly, že Murasaki Šikibu román skutečně napsala (Janoš, 1998, s. 104-107).

Mezi muži a ženami v této době vznikaly tři typy déle trvajících vztahů. Jednalo se o manželství s hlavní ženou, manželství s vedlejšími ženami a o méně oficiální vztahy s milenkami. Více žen mohli mít pouze bohatí aristokrati, obyčejní dvořané či rolníci měli zpravidla ženu pouze jednu. Pro urozené muže bylo otázkou prestiže mít více manželek, často

alespoň tři nebo čtyři. Pokud by císař či nějaký muž z jeho blízkého okolí, chtěl mít pouze jednu vedlejší ženu, nebo dokonce žít pouze s hlavní manželkou, veřejnost by jeho chování odsoudila (Janoš, 1998, s. 108-109).

Nejdůležitější ze všech žen, které muž měl, byla hlavní manželka. Měla největší společenské postavení a manžel jí byl povinen prokazovat řádnou úctu. Tuto ženu volily pro svého syna většinou rodiče. Důležité bylo, aby se syn oženil s dívkou z vlivnější rodiny, než ze které pocházel, na citech muže ani ženy nezáleželo. Uzavřít hlavní manželství mohl chlapec od čtrnácti let a dívka již od dvanácti let. I přes tuto věkovou hranici bylo ale možné uspořádat svatbu i pro desetileté (Janoš, 1998, s. 108).

Vedlejší manželky si muž volil sám. Dvořan si mohl zvolit za vedlejší manželku například i dvorní dámu nízkého postavení, ale ani on si nemohl vzít venkovskou dívku. Vedlejší žena na rozdíl od hlavní ženy měla méně stabilní postavení. Jejich vztah byl založen především na citech a zamilovanosti, a proto se snadno mohlo stát, že si manžel najde náhradu a opustí ji. Tyto ženy se tak musely velmi snažit, aby své muže stále zajímaly (Janoš, 1998, s. 110).

Nakonec mimo hlavní i vedlejší ženu mohli muži budovat ještě vztahy s dalšími milenkami. Bylo nezbytně nutné, aby tyto vztahy zůstávaly v tajnosti, protože milenkami se nejčastěji stávaly hlavní či vedlejší ženy jiných mužů. Muži díky tomuto nastavení měli obrovskou sexuální volnost, a proto již neměli potřebu využívat služeb profesionálních prostitutek (Janoš, 1998, s. 111-112).

Na manželství v této době bylo mezi aristokratickými rodinami pohlíženo jako na politickou záležitost. Rod Fudžiwara si stále držel výhradní právo na to, aby své dcery mohl provdávat za mladé císaře, a stále tímto způsobem zvyšoval svoji moc. Po vzoru tohoto rodu jednali i otcové z dalších bohatých rodů, a proto v tomto období bylo narození dcery stejně významné, či mnohdy i mnohem významnější, než narození syna (Janoš, 1998, s. 103). Horší a více ohrožené postavení měly ženy, jejichž otcové již zemřeli, nebo je odmítli uznat. Málokdy se některá z nich stala hlavní politickou manželkou, a pokud manžela vůbec našly, dostaly se převážně do méně stabilní pozice vedlejší manželky. Některé se stávaly i milenkami, které byly v této době často opouštěné (Lebra a kol., 1978, s. 6).

Ve společnosti byl běžný pro manžele hlavně *matrilokální způsob soužití*, ve kterém novomanželé bydleli s rodiči manželky; *neolokální způsob*, kdy si zřídili samostatnou domácnost a *duolokální způsob*, kdy manželé žili odděleně a manžel manželku pouze navštěvoval. *Patrilokální způsob*, ve kterém by manželé bydleli s rodiči manžela, se v této době

téměř nevyskytoval, ale v dalších obdobích je velice častý. *Matrilokálního způsobu* se využívalo nejvíce z důvodu, že při něm pokračoval kontakt otce manželky se zetěm, zatímco v *patrilokálním systému* se dcera přestěhovala a její otec kontakt úplně ztratil (Lebra a kol., 1978, s. 5). *Duolokální způsob* zase přinášel ženě velikou volnost, které se jí v dalších systémech, obzvláště v *patrilokálním* nedostávalo (Janoš, 1998, s. 109).

Pro rozvod v této době stačilo, aby muž přestal navštěvovat svoji manželku. Také *zákoník Taihó* zformuloval „7 důvodů pro rozvod se ženou“, a to: neschopnost porodit syna, pomluvy, obscénnost, žárlivost, okrádání jejího manžela, neposlušnost k jeho rodičům a nemoc. I přes svoji jednoduchost rozvody nebyly moc časté, protože manžel nechtěl urazit svého tchána odvrhnutím jeho dcery a otec nechtěl své dceři dovolit, aby komplikovala manželovi situaci tím, že ho opustí (Lebra a kol., 1978, s. 6). Ani možnost rozvést se z hlavní manželkou, pokud muži neporodí syna, nebyla v této době příliš využívána. Situace se vyřešila spíše adoptí syna ženy vedlejší. Pokud hlavní manželka syna porodila, již téměř nic nemohlo ohrozit její vysoké a stabilní postavení (Janoš, 1998, s. 111).

Systém mnohoženství s přehlíženou a mnohdy dokonce nařízenou nevěrou byl více výhodný pro muže než pro ženy. I v této době by se ale jistě našli muži, kteří by raději žili svůj život s jedinou partnerkou, ale jejich společenské postavení jim to nedovolilo. Ženy s tímto životem byly velice nespokojené a toužily po pevném citovém poutu a stabilním milostném vztahu, jak se dá vypořádat i z literárních děl dvorních dam (Janoš, 1998, s. 114-115).

2.3 Středověk (1185–1603)

V Japonštině se středověk označuje pojmem *čúsei*, který lze přeložit do češtiny jako „prostřední doba“ (Reischauer a Craig, 2006, s. 356). Tato etapa zahrnuje tři období, a to období Kamakura (1185-1333), období Muromači (1333-1573) a období Azuči-Momojama (1573-1603).

2.3.1 Období Kamakura (1185–1333)

V tomto období bylo celé Japonsko poprvé sjednoceno pod jedinou nadvládu. Nově ovládala zemi místo dvorských aristokratů vojenská šlechta. V zemi se opět začalo rozvíjet hospodářství, literatura, výtvarné umění i náboženství. Za jeho začátek lze považovat jak rok 1185, kdy byl rod Taira poražen v bitvě u Dannoury a stát ovládli členové rodu Minamoto, tak i rok 1192, kdy Joritomo získal titul *seii taišógun*, zkráceně *šógun*, díky kterému se oficiálně chopil vedení země (Boháčková a Winkelhöferová, 1987, s. 66).

Vláda Minamoto Joritoma znamenala pro Japonsko začátek feudální vlády, kdy byl trůn zbaven svých veřejných funkcí, prosazování práva a vybírání daní. Nově zformovaná feudální vláda byla oficiálně nazvaná *šogunát* či *bakufu*. Novou vládnoucí silou se stali *buši*, tzn. vojáci, kteří pocházeli z většiny společenských vrstev, od rolnictva až po potomky z různých větví rodu císařské rodiny. Nově vzniklá vrstva měla přísnou vnitřní hierarchii, kdy na špičce stála úzká skupina *kenin* či *gokenin*, tzn. skupina přímých vazalů šoguna. Pod nimi stáli *samurajové* a nejnižší postavení byli pěšáci *zusa* (Boháčková a Winkelhöferová, 1987, s. 67-68).

Život dvořanů a život vojáků se velice lišil:

„Zatímco dvořan se oddával skládání básní, malování nebo hudbě, cvičil se buši ve vojenském umění a jeho povinností byla věrnost a oddanost pánovi, udatnost v boji, střídmost v životě a nade vše smysl pro stavovskou čest.“ (Boháčková, Winkelhöferová, 1987, s. 68)

Každý voják musel být ke svému pánovi plně loajální a musel být připraven pro pána obětovat nejenom sebe, ale i svoji rodinu. Poprvé se v této době objevil kult meče a pojetí sebevraždy jako řešení bezvýchodných situací, a k tomu byl nově vytvořený etický kodex pro vojenskou vrstvu, který kladl důraz na statečnost, bojová umění, loajalitu apod. (Reischauer a Craig, 2006, s. 52-53).

Významnou ženou období Kamakura se stala Hódžó Masako, která se dostala k moci po smrti Joritoma a velmi dlouho dokázala udržet vládnoucí moc ve svých rukou. Například, když proti ní vystoupil její otec, postarala se, aby byl poslán do exilu. Když byl její mladší syn na postu šoguna zavražděn, nahradila ho dvouletým prasynovcem Yoritoma a zařídila, aby byl její bratr zvolen jako regent a ona tak mohla vládnout přes něj (Lebra a kol., 1978, s. 8). Po její smrti založil její synovec regent Jasutoki státní radu, která fungovala jako hlavní poradní, správní a soudní orgán celé kamakurské vlády (Boháčková a Winkelhöferová, 1987, s. 70).

V době Heian byly ženy definované především tím, co směly a co nesměly dělat. V období Kamakura rozkvět feudalismu a samurajské etiky vytvořil souhrn očekávání, které ženám říkaly, co by měly dělat. Také sňatková politika byla u dvořanů stále ve velké oblibě, ale na rozdíl od doby Heian, ve které bylo manželství stabilní, v této době byli muži vedeni k tomu, aby své manželky opouštěli dle libosti (Lebra, Paulson, Powers, 1978, s. 7).

Samurajská etika přispívala k rozvoji feudalismu důrazem na odvahu, sílu a loajálnost k jednomu pánovi. Nejdříve se zdálo, že bude výhodná i pro ženy. Dívky se učily mravnosti a také cvičily se zbraněmi stejně jako muži. Manželka samuraje žila s manželem a pomáhala

mu hospodařit s jeho majetkem, a pokud zemřel, zdědila majetek a fungovala jako její manžel – vazal pána, a následně mohla dokonce svůj majetek odkázat dceři. Ženám bylo také umožněno zapojovat se do soudních sporů. Postupně však žena přišla o svoji výsadu zdědit majetek, a tak její postavení dále klesalo. Při soužití manželů se začal již objevovat *patrilokální způsob*, který předpokládal podřízenost ženy a omezoval její svobodu. Dle japonských buddhistických sekt byla navíc žena zatížena dědičných hříchem, kdy pro ní jedinou nadějí bylo znovuzrození jako muž (Lebra a kol., 1978, s. 9).

V Japonsku této doby neexistovala žádná obdoba evropského rytířství, v rámci kterého by muži obletovali a chránili ženy, jako zjevně slabší pohlaví (Reischauer, Craig, 2000, s. 53). Na začátku období Kamakura se tedy od žen očekávalo, že budou stejně hrdinné a loajální jako muži, ale protože byla žena v tomto „věku šermířství“ patrně slabší a méně bojeschopná, byla postupně z feudální společnosti vytlačena a její role se stala méně významnou a doplňující pro roli muže (Reischauer, 1988, s. 176).

Stejně jako v Japonsku neexistovalo evropské rytířství, neexistovala zde ani forma romantické lásky, která s ním byla v Evropě spojená. I přesto, že japonský muž v prvopočátcích projevoval japonské ženě alespoň základní úctu, později i ta vymizela (Janoš, 1998, s. 115).

2.3.2 Období Muromači (1333–1573)

Název období Muromači je odvozen od kjótské čtvrti, kde bylo umístěno sídlo vlády. Někdy je toto období označováno i jako Ašikaga, a to podle jména rodu, který vykonával vládnoucí úřad šóguna (Boháčková a Winkelhöferová, 1987, s. 72). Nová vláda v tomto období již nebyla tak poctivá jako vláda v období Kamakura a žena se nadále nemohla odvolat k soudu. Změnou prošel i celý systém dědičnosti. Zatímco formálně se majetek stále rozděloval mezi všechny děti, od této doby byl nově vybrán pouze jeden syn jako primární dědic. Ostatní děti dostaly jen malý podíl a staly se tak na primárním dědici zcela závislými (Lebra a kol., 1978, s. 9).

Díky úpadku moci *šógunátu* se vlády v jednotlivých provinciích chopila místní knížata, tzv. *daimjó* neboli feudální páni, kteří vedli mezi sebou války jak na obranu, tak i na rozšíření vlastního území. A tak, i když v této době bylo Japonsko neustále ve válce, země prosperovala, protože jednotliví *daimjó* se snažili, aby se bohatství v jejich provinciích rozrostlo. Otevřely se nové doly na zlato, stříbro, měď i železo. Kovářství, zbrojířství, mincovnictví, obchod i zemědělství zažívaly velký rozmach (Boháčková a Winkelhöferová, 1987, s. 76-77).

Žena šestnáctého století se z důvodu neustálého válčení stala pouze politicky prospěšným předmětem. Byly často předávány z ruky do ruky tak, jak se to hodilo jejich mužským

příbuzným. Matky, dcery, sestry i manželky tedy byly snadno provdávány, rozváděné i dávány jako přímá rukojmí. Samotná manželství se uzavírala za účelem uklidnit rozhněvaného protivníka, a pokud nepřátelství opět vypuklo, stávala se žena rukojmím svého manžela. V období Muromači se cenila hlavně hrubá síla a ženy jako méně bojeschopné, zaujímaly méně hodnotné postavení, které působením feudalismu stále více upadalo (Lebra a kol., 1978, s. 9-10).

2.3.3 Období Azuči-Momojama (1573–1603)

Toto období označuje místa, na kterých si jeho nejvýznamnější osoby, Oda Nobunaga a Tojotomi Hidejoši, postavili svá sídla. V tomto období zpravidla převládá touha po celkovém sjednocení rozdrobené země. Sjednotit střední Japonsko se povedlo Odovi Nobunagovi v roce 1580 a sjednocení dokončuje Tojotomi Hidejoši roku 1591 (Boháčková a Winkelhöferová, 1987, s. 77, s. 81).

Roku 1580 Nobunaga sjednotil střední Japonsko pod svoji vládu. V zemi zavedl přísný řád, zabavil zbraně obyvatelstvu a přemísťoval knížata z jednotlivých provincií jinam. Po jeho smrti se role sjednotitele země ujal jeden z jeho úspěšných vojáků Tojotomi Hidejoši a zdárně tento úkol ukončil. V roce 1587 vydává Hidejoši *edikt proti křesťanství*⁶, které se dostávalo do Japonska spolu s křesťanskými misionáři v polovině 16. století a Oda Nobunaga ho toleroval (Boháčková a Winkelhöferová, 1987, s. 79-80).

Po sjednocení země v roce 1591 Hidejoši obnovil pevný feudální systém, ve kterém se snažil co nejvíce od sebe oddělit vojenskou a rolnickou vrstvu. Rolníkům byli zabavené zbraně, nesměli opouštět půdu ani obchodovat. Vojáci se zase nemohli zdržovat ve vesnicích. Hidejoši se ale nechtěl spokojit pouze s vládou nad Japonskem, chtěl dobýt i Čínu a Indii, což se mu ale nikdy nepovedlo (Boháčková a Winkelhöferová, 1987, s. 80-81).

Hidejoši ke konci života zřídil regentskou radu pěti starších, kterou tvořila významná knížata doby. Tato rada měla být po jeho smrti oddaná jeho synovi, ale Tokugawa Iejasu slib oddanosti porušil a skrze sňatkovou politiku vytvořil spojení se čtyřmi mocnými rody a snažil se chopit moci. Jeho snaha byla úspěšná, brzy poté obnovil vojenskou vládu šógunátu a sám se nechal v roce 1603 jmenovat šógunem (Boháčková a Winkelhöferová, 1987, s. 82-83).

---

⁶ Tento edikt křesťanství označil za zhoubné a nutil misionáře opustit zemi. Z obavy, že by byl ohrožen obchod s Portugalci však nikdy nebyl příliš dodržován (Boháčková a Winkelhöferová, 1987, s. 79 - 80).

2.4 Doba předmoderní (1568, 1600, 1603–1867)

Doba předmoderní je označována japonským pojmem *kinsei*. Za její počátek lze považovat rok 1568, kdy Oda Nobunaga vtáhl do Kjóta a začal tak se sjednocováním země. Může to být ale i rok 1600, kdy Tokugawové definitivně upevnili svoji moc ve vládě, anebo i rok 1603, ve kterém Tokugawa Iejasu formálně přijal úřad šógun a postaral se o to, aby byl v jeho rodině dědičný (Reischauer a Craig, 2006, s. 356-357).

2.4.1 Období Edo/ Tokugawa (1603–1867)

Toto období bylo pojmenováno jako Edo (dnešní Tokio) dle města, kde šógunát sídlil nebo jako období Tokugawa dle rodové linie, ve které se dědil titul šógunů. Pro období Edo/Tokugawa je typický mír a naprostá izolovanost od okolního světa. Samurajové, kteří byli u moci, byli postupně čím dál více chudí, a naopak nejniže postavení obchodníci získávali více bohatství, větší společenský vliv i prestiž. Tokugawa Ieasu⁷ v pozici šógunova poradce budoval zahraniční obchod, ve kterém navázal styky s Filipíny a Mexikem, později i s anglickými a nizozemskými obchodníky. V roce 1614 vystoupil proti křesťanství *ediktem*, ve kterém označil toto náboženství za nebezpečnou nauku a jeho vyznávání i hlásání bylo zakázáno (Boháčková a Winkelhöferová, 1987, s. 83-84).

Císař byl v této době vyřazen z veškeré účasti na záležitostech státu a jeho funkce spočívala pouze v provádění tradičních obřadů. Zemi spravovala vláda, která ze strachu ze změny omezovala styky s Evropany a bojovala proti křesťanům. Aby vláda posílila stabilitu a neměnnost stávajícího režimu, ustanovila rozvrstvení tehdejší společnosti do jednotlivých stavů. Na vrcholu žebříčku stáli samurajové, o příčku níže rolníci a nejniže postavení byli řemeslníci a obchodníci. Mimo tyto skupiny byli součástí společnosti ještě *hinin* (nelidé), tzn. kejklíři, strážci zločinců a žebráci; a *eta* (nečistí), tzn. lidé, kteří se zabývali prací spojenou se smrtí, zvířecím masem nebo kůží. V každé skupině pak existovala další hierarchie a s ní spojená etická pravidla, která se musela dodržovat. I přes to, že postavení obchodníků bylo v takto poskládané společnosti nejnižší, postupně bohatli a zvyšovali svoji prestiž natolik, že se brzy stali pro samuraje naprosto nepostradatelnými (Boháčková a Winkelhöferová, 1987, s. 85-87). Mezi jednotlivými stavy tak postupně rostlo napětí, a to hlavně mezi nejvýše postavenými samuraji a nejniže postavenými neurozenými měšťany, tzn. obchodníky a řemeslníky. Jen samurajové měli právo nosit meče, využívat rodového jména, a pokud

---

⁷ Tokugawa Ieasu se dostal k moci na konci období Azučí-Momojama (1573-1603). Ze své funkce odstoupil ve prospěch svého syna. I přes svoji abdikaci však zůstal v pozici šógunova poradce a dál tímto způsobem spravoval zemi (Boháčková, Winkelhöferová, 1987, s. 83- 84).

se k nim nějaký měšťan podle jejich mínění choval neuctivě, mohli ho potrestat, což ve většině případů znamenalo okamžité setnutí hlavy. Toto právo platilo i pro nezaměstnané *róniny*. V důsledku toho se měšťané nemohli svým čím dál větším bohatstvím příliš vychloubat, protože jim snadno mohlo být zabaveno nějakým výše postaveným samurajem. Měšťané se také k samurajům museli chovat neustále uctivě a podlézavě, protože nad nimi visela trvalá hrozba potrestání smrtí. Překvapivým řešením této situace se staly zábavné čtvrti a nevěstince, protože morální zásady samurajům nedovolovaly do těchto míst vstoupit. Měšťané se tedy mohly konečně osvobodit od nadvlády samurajů, která panovala v běžném životě a zároveň se uvolněně bavily s ženami (Janoš, 1998, s. 193-195).

Ohrožením pro tehdejší vládu byla velmi početná skupina *róninů*, tzn. samurajů, kteří přišli o svého lenního pána. Byla to velká nezaměstnaná a ozbrojená skupina, která neměla mnoho uplatnění. Jedno z mála uplatnění pro *rónina* bylo vyučování vojenského umění, které bylo ve společnosti vyžadováno dokumentem *Bukke Šohatto*, tzn. pravidly pro vojenské domy. Důležitý byl hlavně k němu později připojený dodatek, na základě kterého bylo zakázáno křesťanství, stavění zaoceánských lodí a vznikla nová povinnost, dle které museli knížata trávit každý druhý rok v Edu. Jejich manželky a děti museli žít v Edu trvale, čímž se prakticky stávali rukojmími *šógunátu*. Díky této povinnosti *šógunát* snadno udržoval mezi knížaty disciplínu, a ještě je i finančně oslaboval, protože cesty do Eda byly sami o sobě velmi nákladné a knížata si navíc musela udržovat v hlavním městě i svá stálá sídla (Boháčková a Winkelhöferová, 1987, s. 84-85).

V druhé polovině 17. století přešla vláda z rukou šógunů do rukou úředníků a lidé ve městech i na venkově zažívali velké pokroky. Nařízení o ponechávání žen a dětí knížat jako rukojmích v Edu bylo zrušeno, stejně tak i zvyk, kdy vazalové doprovázeli svého pána věrně i na onen svět. Rozvoj techniky vedl ke zlepšení zemědělství. Rozrostla se i města, např. Edo, Kjóto a původně malý přístav a tržiště Ósaka (Boháčková a Winkelhöferová, 1987, s. 87-89).

V 19. století čelil *šógunát* problémům, protože do Japonska začaly připlouvat anglické a ruské lodě, které pro něj znamenaly velké ohrožení. Člen vlády Abe Masahiro (1819-1857) musel vyřešit problém, kdy Amerika (admirál M. C. Perry) požádala Japonsko o humánní zacházení s trosečníky a o otevření přístavů, aby mohli doplňovat lodní zásoby a obchodovat. Smlouva byla skutečně uzavřena a podobné dohody poté následovaly i s Velkou Británií, Ruskem a Nizozemí (Boháčková a Winkelhöferová, 1987, s. 91-92).

Šogunát se nakonec rozpadl a poslední šogun rezignoval v roce 1867. I přes svoji rezignaci se chtěl udržet v nové vládě, samurajové⁸ se však o rok později zmocnili císaře a obnovili jeho moc. Následovala krátká občanská válka, ve které byl *šogunát* definitivně zničen a Japonsko přešlo do dalšího období jménem Meidži (Boháčková a Winkelhöferová, 1987, s. 93).

Manželství i v období Tokugawa zůstalo hlavně politickým svazkem a nebylo žádnou citovou záležitostí. Každý feudální pán *daimjó* pro uzavření manželství potřeboval schválení šogunátu a každý poddaný schválení svého feudálního pána. Vdaná žena byla plně kontrolována manželovou rodinou. Pokud její manžel zemřel, tchán je mohl snadno rozvést tím, že poslal manželku pryč. Funkcí ženy a manželky v této době bylo především poskytnutí dědice. Nezávislá žena neexistovala, právně byla závislá nejdříve na svém otci, poté na svém manželovi nebo na svém synovi. Nebyly stanoveny žádné podmínky pro ženu, která by se chtěla rozvést bez souhlasu manžela, a také bylo velmi nepravděpodobné, že by žena zahájila rozvod, protože by to pro ni znamenalo obrovské zostuzení. V extrémních případech byla jedinou šancí ženy na opuštění manžela sebevražda. V této době neexistoval ani žádný rozvodový soud, a proto manželovi jednoduše stačilo, když napsal krátké prohlášení o svém úmyslu (Lebra a kol., 1978, s. 10-13).

Roli ženy v tehdejší společnosti výrazně ovlivnil neokonfuciánský učenec *Kaibara Ekken*, který vytvořil dílo *Onna Daigaku*, tzn. „vyučování žen“. Kaibara v díle využil populární styl psaní, a proto se dílo rozšířilo i mezi chudými. Kniha *Onna Daigaku* se postupně stala součástí každé japonské domácnosti. Pro ženu mělo být dle knihy prioritou její manželství a vzdělávat by se tedy měla pouze za účelem jeho dosažení. Měla by se učit jak potěšit svého budoucího manžela a především jeho rodiče, pro které se stávala prakticky otrokem. Nesměla být líná a nedbalá, se vší úctou musela vykonat vše, co po ní manžel nebo jeho rodiče chtěli. K manželovi se musela vždy chovat zdvořile a pokorně. Kaibara mimo jiné zmiňuje, že nejhorší neduh ženského charakteru je hloupost, a proto je povinností ženy nedůvěřovat sobě, ale v každém případě poslouchat jejího manžela (Lebra a kol., 1978, s. 10-11).

Úkolem ženy tedy bylo vést domácnost a vychovávat děti (Reischauer, Craig, 2000, s. 105). Žena se musela držet v domácnosti natolik, že se často vzdávala i účasti na různých náboženských obřadech, tzn., že například do chrámů žena, která nedosáhla čtyřiceti let, mohla

---

⁸ Největší vliv na rozpad šogunátu měli samurajové ze dvou západních provincií Japonska, tzn. z *Čóšú* na západě ostrova Honšú a ze *Sacumy* na jihu Kjúšú (Boháčková a Winkelhöferová, 1987, s. 93).

chodit pouze zřídka. Toto omezení ženám zabránilo především v nějakém hlubším kontaktu s ostatními ženami. V této době se ale neoddělovaly od sebe pouze ženy, bylo dbáno i na pečlivé oddělení ženy a muže, které začínalo zpravidla v sedmi letech. Dokonce ani po uzavření manželství žena nemohla být moc důvěrná k manželovým mužským příbuzným, kamarádům ani sluhům (Lebra a kol., 1978, s. 10-12).

Zatímco ženy se držely v domácnosti, muži se mohli bavit i mimo dům. K tomu jim posloužily zábavné čtvrti, kde si mohli odpočnout a trávit čas ve společnosti mladých chlapců a dívek. Ženy z těchto zábavných čtvrtí byly převážně dívky z venkova, které sem prodali jejich zchudlí rodiče, aby splatili daně. Některé z nich se potom více vzdělávaly ve zpěvu, tanci a společenské konverzaci, aby se staly váženými kurtizánami, které se později proslavily pod označením *gejša*. I gejši měly mezi sebou určenou přísnou hierarchii a byly rozděleny do tříd, a ty nejvýznamnější pak často určovaly například módní trendy v celém Japonsku. Takové ženy si pak našly své ochránce, kteří je vykoupili a udělali z nich své milenky, v některých případech i manželky (Reischauer a Craig, 2006, s. 105-106).

Teprve až na konci tohoto období se začaly více vzdělávat i dcery obchodníků, po čase i jejich manželky. Tyto dcery i manželky potřebovaly umět číst a psát, aby mohly pomoci v rodinném obchodě (Lebra a kol., 1978, s. 12). Samurajové získávali vzdělání po celou dobu tohoto období, a proto byla celkově japonská společnost poměrně vzdělaná. V polovině 19. století v Japonsku přibližně umělo číst a psát 45 procent mužů a 15 procent žen (Reischauer a Craig, 2006, s. 105).

3 ŽENA V OBDOBÍ 20. A 21. STOLETÍ

V této kapitole se zaměřím nejprve na vývoj ženy v průběhu novověku, který zahrnuje čtyři japonská období: *Meidži*, *Taišó*, *Šówa* a *Heisei*. Následně se ve třech dalších podkapitolách, se jmény *žena v domácnosti*, *žena na pracovním trhu* a *gejša*, zaměřím na tři specifické oblasti japonské společnosti a na postavení, které v nich ženy zaujímaly.

3.1 Žena v novověku

Etapa novověku bývá japonsky označována *Kindai*. Jako její začátek je chápán rok 1868, ve kterém došlo k restauraci přímé císařské vlády (Reischauer a Craig, 2006, s. 356, s. 380). Zahrnuje čtyři období, a to *období Meidži* (1868-1912), *období Taišó* (1912-1926), *období Šówa* (1926-1989) a *období Heisei* (od roku 1989 do současnosti).

3.1.1 Období Meidži (1868–1912)

Období Meidži je charakterizováno vládou císaře *Mucuhita*, který vládl v letech 1868-1912 a byl posmrtně přejmenován na *císaře Meidži*. Na začátku tohoto období se císaři a nové vládě dostala do ruky země po předchozím vládnoucím rodu Tokugawa, rozdělená na mnoho lén. Aby tato nová vláda zemi sjednotila pod vládnoucího císaře, přesvědčila jednotlivá knížata k tomu, aby léna společně se všemi feudálními privilegii císaři vrátili. Císař je poté na oplátku jmenoval guvernéry, kteří již zastávali pouze funkci státních úředníků a byly snadno odvolatelní ze své funkce (Labus, 2009, s. 69-70). Díky tomuto kroku došlo i k formálnímu zrušení rozdělení společnosti do čtyř vrstev, kterými byly: samurajové, rolníci, řemeslníci a obchodníci (Labus, 2009, s. 73). Změnilo se i postavení císaře, který se díky *ústavě Meidži* z roku 1889, stal postavou posvátnou a nedotknutelnou. Nově vlastnil výkonnou i zákonodárnou moc a stal se nejvyšším velitelem armády a námořnictva (Reischauer a Craig, 2006, s. 176). Když v roce 1912 zemřel, skončilo i po něm pojmenované *období Meidži* (Labus, 2009, s. 100).

Od začátku tohoto období bylo jedním z nejdůležitějších cílů pro vládu vytvořit úspěšnou bohatou zemi se silnou armádou, která bude schopna konkurovat západu. Svých cílů poté během několika desítek let Japonsko dosáhlo a vybudovalo pokročilé hospodářství, díky kterému si zajistilo rovnoprávnost se Západem (Reischauer a Craig, 2006, s. 146).

V rámci celkové sociální a myšlenkové modernizace v této době byl pro Japonsko nezbytný proces *westernizace*. Na jeho počátku japonská společnost pouze kopírovala západní zvyklosti, protože nedokázala rozeznat rozdíl mezi základními rysy západní moderní společnosti a mezi zvyky a výstřednostmi západu. Japonci tak převzali i mnoho povrchních znaků, např. spolu se západními zbraněmi si osvojili i nutnost západního oblečení či verzi

západního pozdravu, kdy si lidé mezi sebou potřásají rukama. Dále lze za znaky westernizace považovat západní účesy a povinné evropské uniformy pro japonské vojáky a úředníky. Umění nekriticky si osvojovat vše západní vyvrcholilo v 80. letech 19. století pokusy upravit dle západního způsobu vztah mezi ženou a mužem. Pro dívky z bohatších rodin to znamenalo hlavně studium cizích jazyků a západního společenského tance (Reischauer a Craig, 2006, s. 157-158).

Proti takto vystupňovaným tendencím přejímat vše západní se postavili konzervativně ladění členové japonské společnosti, kteří kladli velký důraz na národní hodnoty a tradice. Díky nim se od přejímání mnoha povrchních rysů, jako byl např. západní tanec, upustilo a začaly se osvojovat pouze inovace nezbytné pro technologický pokrok země (Reischauer a Craig, 2006, s. 158-159). Vliv konzervativců se projevil i v oblasti školství, ve které se staly základem etické výchovy tradiční cnosti vycházející z konfucianismu⁹, tzn. hlavně poslušnost a věrnost. *Císařský Edikt o výchově*, který žádal od každého Japonce, aby plnil své morální závazky k rodině a schopnost obětovat se pro císaře, pak znamenal ještě větší odklon od západu a posílení konzervatismu v Japonsku. Tento *Edikt o výchově* fungoval až do konce druhé světové války jako ideologický základ vzdělávací doktríny státu (Labus, 2009, s. 92).

Japonci si dlouho nechtěli osvojit pro západní svět stěžejní křesťanství, a proto bylo do roku 1873 v Japonsku neustále zakazováno. Až v 80. letech vláda začala vyznávat politiku náboženské tolerance a křesťanství se tak stalo jedním z hlavních náboženství Japonska, společně s buddhismem, přejatým z Číny a s tradičním japonským náboženstvím šintoismem. (Reischauer a Craig, 2006, s. 159-160). I přes to, že o křesťanství v zemi stále velký zájem nebyl¹⁰, křesťanští misionáři zemi významně ovlivnili. Důležitou roli sehráli obzvláště ve školství, v rámci kterého se podíleli na zakládání nových středních a vysokých škol (Labus, 2009, s. 93-94). Křesťanské školy byly obzvláště důležité pro vzdělávání dívek, které vláda v této době příliš nepodporovala (Reischauer a Craig, 2006, s. 165). A tak, i když bylo vzdělání v Japonsku prioritou, kvalita vzdělávání obou pohlaví byla různá. Hlavním účelem vzdělávání dívek bylo ještě stále vytvořit tzv. „*dobrou manželku a moudrou matku*“, která byla podmínkou pro udržení současného rodinného systému *Ie*. Změna nastala po roce 1913, kdy bylo několik žen přijato na méně významné vysoké školy. Národní univerzity v Tokiu a v Kjótu ženy však stále nepřijímaly (Lebra a kol., 1978, s. 15-16).

---

⁹ Konfucianismus patří k čínské filozofii, je to způsob života na zemi, tzv. etický kód, který sestavil přibližně v roce 557-479 př. n. l. Kchung-fu-c', na západě znám pod jménem Konfucius (Keene, 2002, s. 170).

¹⁰ Ke křesťanství se v této době v Japonsku hlásilo přibližně jedno procento celkové populace (Labus, 2009, s. 94).

Termín *Ie*, který lze přeložit jako *rodina* nebo jako *dům*, byl pro tehdejší japonskou společnost velice důležitý. Hlavní funkcí *Ie* bylo zachovávat funkční rodinu a nejdůležitější role zde připadla tzv. hlavě rodiny (household head), která za celou rodinu rozhodovala. Hlavou rodiny se stával zpravidla muž, který byl nejčastěji nejstarším synem v rodině. Pokud měl *Ie* pouze dcery, syn se adoptoval, a následně byl oženěn za nejstarší dceru rodiny. Úloha hlavy rodiny však neznamenal pouze privilegia, ale obsahovala také řadu povinností. *Ie* byl totiž zárukou pro rodiče ve stáří a mladší bratři se na *Ie* obraceli v době nouze. Ženám v rodině musel muž na pozici hlavy rodiny zajistit vhodný a výhodný sňatek, a případně také musel přijmout zpět ženy ovdovělé či rozvedené. To byla zpravidla velice choulostivá situace, protože návrat ženy byl zároveň známkou selhání muže v roli hlavy rodiny (Lebra a kol., 1978, s. 13).

V roce 1898 vznikl *občanský zákoník Meidži*, který ale příliš systém *Ie* nepodporoval, a proto sekce týkající se rodiny, následnictví a dědictví musely být následně přepsány. Tento zákoník znamenal pro ženy další práva, jako např. možnost stát se hlavou rodiny, dědit, vlastnit a spravovat majetek a vystupovat jako opatrovník dětí. Hlavou rodiny se však stejně stával zpravidla muž, protože dcera mohla do této funkce nastoupit, až když neexistoval žádný mužský dědic, včetně uznaného nemanželského syna. Žena také zůstala závislá na svém manželovi například v podnikání, kde na vše potřebovala jeho souhlas (Lebra a kol., 1978, s. 13-15).

Manželství stále zůstávalo spíše na bázi obchodu mezi dvěma rodinami, než aby bylo založené na citech a vtahu dvou osob. Muž pod třicet let a žena pod pětadvacet let nemohli bez souhlasu hlavy rodiny legálně uzavřít manželství. Místo, kde se manželský pár zabydlel, vybíral zpravidla manžel a ve společnosti stále fungoval *patrilokální způsob soužití*, kdy manželé žili společně s rodiči manžela. Aby mohlo být manželství právně závazným, muselo být registrováno, a o tom i v této době rozhodla rodina manžela až poté, co žena dokázala, že je schopna se v nové rodině přizpůsobit nebo pokud porodila dědice. K rozvodu muž již potřeboval souhlas manželky, až na výjimky, kdy se žena provinila špatným zacházením s dětmi nebo cizoložstvím. Cizoložství se u žen trestalo jinak a mnohem přísněji než u mužů. Manželka mohla být za cizoložství rozvedená a navíc uvězněná až na dva roky. U muže žádná trestní sankce neexistovala, a pokud se provinil s neprovdanou ženou, nemohl být ani rozveden, protože čistotu rodu neohrozil (Nyun-Han, 1979, s. 152-156 cit. podle Lebra a kol., 1978, s. 14). Situace pro ženy se mírně změnila až v roce 1898, kdy ženy získaly právo na rozvod z důvodů: týrání, dezerce či vážného pochybení muže. Rozvod byl ale stále výhodnějším pro muže a rozvedená žena byla navíc vystavena silné společenské kritice. Bylo pro ni také

těžké vrátit se zpět do svého rodinného domu *Ie* a s tím zpět k závislosti na hlavě rodiny, a proto své právo na rozvod ženy v této době využívaly jen zřídka (Lebra a kol., 1978, s. 15).

V této době se v Japonsku také poprvé objevilo *hnutí pro sociální a politickou rovnost žen*, jako součást *všeobecného hnutí za občanská práva*. Ženy však ještě neměly povolený vstup do politiky, a proto měly ženské organizace do roku 1919 zpravidla literární nebo dobročinný charakter. První organizací feministického charakteru byla *Seitōša* (Blue Stocking Society) založená v roce 1911, která se snažila podpořit neznámé spisovatele skrze publikování svého vlastního časopisu, který byl brzy na to vládou zakázán a roku 1916 kvůli ekonomickým podmínkám úplně zrušen (Lebra a kol., 1978, s. 17).

3.1.2 Období Taišó (1912–1926)

Taišó je obdobím vlády *císaře Jošihita*, který byl posmrtně pojmenován jako *císař Taišó*. Japonsko se v této době přiblížilo západní demokracii, vznikaly např. různá politická hnutí na obranu ústavy, za svobodné vzdělání, za osvobození žen apod. Tuto novou demokraticky laděnou politiku lze označit jako „demokracii Taišó“, i když fungovala o něco déle než samotné období. V průběhu tohoto období se zvedla úroveň všeobecného vzdělání, stejně jako se zvedla i průměrná životní úroveň. Znovuobjevily se ekonomicky nezávislé ženy, které pracovaly jako písárky nebo telefonní operátorky. Další změny ve vývoji urychlilo i tragické zemětřesení z roku 1923, které přineslo mnoho ztrát na životech, stejně jako proměnu samotných měst podle západního stylu, i proměnu obyvatel, v rámci které ženy kupříkladu upouštěly od česání složitých tradičních účesů (Labus, 2009, s. 104-105). V období Taišó také proběhla první světová válka, která vypukla v Evropě roku 1914 a skončila o čtyři roky později. Japonsko se ve válce postavilo na stranu Velké Británie a v srpnu roku 1914 vyhlásilo válku Německu (Labus, 2009, s. 98).

V této době se měnil život ve městech i na venkově a rozdíl mezi nimi byl stále výraznější. Ve městech se zvedla životní úroveň obyvatelstva, pilo se pivo i nealkoholické nápoje a rozšířila se masová kultura, tzn., že vznikaly časopisy, kina, bary, restaurace apod. Společně se zvyšující se anonymitou ve městech, vzájemná solidarita mezi jednotlivými obyvateli klesala (Reischauer a Craig, 2006, s. 203-204). I venkov se proměnil, již to nebyla žádná jednoduchá rolnická společnost, naopak zemědělství velice pokročilo a všeobecné vzdělání se stalo pro venkovany běžnou záležitostí. Na rozdíl od měst však lidé na venkově zůstali úzce spojeni náboženstvím, politikou i po sociální stránce, např. příbuzenstvím. A zatímco se města rozrůstala a celkově vzkvétala, venkov byl nespokojený, protože i přes celkovou vzdělanost

a snížení daní, museli rolníci stále za pronájem půdy odvádět přibližně polovinu své úrody, stejně jako v období Edo (Reischauer a Craig, 2006, s. 202).

Orientace na průmysl sebou přinesla i další sociální problémy, které nejvíce ovlivňovaly samotné dělníky. Vláda se více než o zájmy a prospěch obyvatel starala o celkovou prosperitu Japonska a zákony na ochranu zaměstnávaných dělníků se tím pádem v zemi přijímaly jen velmi pomalu. Do roku 1926 se v podstatě neřešily pracovní podmínky v továrnách ani délka pracovní doby, a děti tak mohly často odpracovat čtrnáct i více hodin za den. Venkovské dívky zase odcházely z domu do měst za prací a po pár letech těžké práce v továrnách se zničené vracely zpět na venkov (Reischauer a Craig, 2006, s. 205).

Rodina stále zůstávala centrem japonské společnosti. Pro svoji důležitost se měnila jen velmi zvolna a její cnosti, jakými byla např. solidarita, loajalita a harmonie, stále prostupovaly celou japonskou společností. Manželství se stále ještě uzavírala především proto, aby daný rod získal dědice. Od této situace se odvíjelo i postavení manželky, kterou bylo možné vrátit, pokud dědice neporodila. Další možností na získání dědice pak byla adopce, nebo mohl muž přijmout další ženu, která mu dědice porodí. Sňatky dosud jak na venkově, tak ve městech dle tradice stále sjednávali rodiče či jiní prostředníci, ale v této době již mohl syn i dcera, výběr budoucího partnera ovlivnit. Ideální model rodiny se skládal ze tří generací, které spolu žili v jednom domě. Podle tradice tuto rodinu tvořil velmi často nejstarší syn s jeho manželkou, jeho rodiče a jeho potomci. Jak přibývalo počtu mladších sourozenců, čím dál více opouštěli rodové domy a stěhovali se do měst, kde vytvářeli samostatné rodiny, které již byly založené spíše na citovém vztahu mezi manželi, než pro primární účel zachování rodu. Důležitost manželského pouta a ideál rovnosti mezi mužem a ženou vyzdvihlo v této době také například *hnutí za práva žen* (Reischauer a Craig, 2006, s. 200-201).

Roku 1919 byla založená první ženská organizace s politickými cíli s názvem *Association of New Women*, kterou zformovali bývalí členové organizace *Seitōsha*. Jejím cílem byly např. rovná práva pro obě pohlaví, ochrana práv žen, zřízení odborů zabývajících se ženskou prací apod. Roku 1921 získala tato organizace pro ženy možnost účastnit se a pořádat politické meetingy. Vstupovat do politických stran ženy nesměly až do poválečné okupace Japonska, která proběhla v následujícím období. V dalších letech se *Seitōsha* pod kritikou veřejnosti rozpadla. V roce 1924 se zrodila nová skupina *Women's Suffrage Union* v čele se silnými vůdkyněmi, která opět začala více bojovat o práva žen (Lebra a kol., 1978, s. 17-18).

3.1.3 Období Šówa (1926–1989)

Nástupem císaře *Hirohita*, který byl posmrtně přejmenován na císaře *Šówu*, začíná nové období japonských dějin (Reischauer a Craig, 2006, s. 385). Již na počátku 30. let zasáhla Japonsko, obzvláště japonský venkov, světová hospodářská krize. Rolníkům klesli příjmy na třetinu a situace pro ně byla tak špatná, že museli prodávat své dcery do nevěstinců. Za viníky celkově bídné situace byly označeny politické strany, které díky tomu ztratily ve státě svoji moc. Japonsku také chyběla jasná vize do budoucna a národní pospolitost obyvatel slábla. Kombinace těchto vlivů umožnila armádě, v té době u široké veřejnosti velmi oblíbené, aby se chopila moci. Nakonec dosáhla tak vysokého postavení, že začala jednat samostatně, bez ohledu na vládu, a vyvolala na počátku 30. let mandžuský incident¹¹ (Labus, 2009, s. 107-108). V roce 1936 se Japonsko uzavřením *Paktu proti Kominterně* s Německem přidalo na stranu států, které stály proti versailleskému mírovému systému. O rok později k *Paktu proti Kominterně* přistoupila Itálie, a díky tomu vznikla aliance s názvem *Pakt tří*. Japonci pak postupně zničili veškeré vztahy s předešlými partnerskými zeměmi, např. neplánovanou válkou s Čínou v roce 1937 (Labus, 2009, s. 112-113).

Co se týče žen v této době, na počátku 30. let byly vedené k tomu, aby plodily co nejvíce dětí. Ve 40. letech se ale situace změnila, protože byla potřeba, aby svobodné ženy pracovaly jako dělnice v továrnách. Proto se předchozí důsledná propagace ženy v domácnosti změnila na propagaci ženy v továrně. V roce 1939 bylo ženám nad pětadvacet let přikázána práce v uhelných dolech (Lebra a kol., 1978, s. 19).

Druhá světová válka pro Japonce skončila kapitulací v roce 1945, kdy se císař zavázal k přijetí *Postupimské deklarace*. Společně s *Postupimskou deklarací* Japonsko přijalo také americkou okupaci, která měla jako hlavní úkol demilitarizovat Japonsko. V rámci dalších reforem pak země přijala i novou demokratickou ústavu, která změnila i postavení samotného císaře. Ten přišel o svoji moc a stal se pouze symbolem státu a jednoty (Labus, 2009, s. 118-119). V poválečných letech došlo v Japonsku také k prudkému nárůstu obyvatel. Na sklonku 40. let průměrná žena porodila během svého života 4,5 dětí. Porodnost se pak začala neustále snižovat, až se stala jednou z nejnižších na světě (Labus, 2009, s. 134). Příkladem

---

¹¹ Jedná se o výbuch na japonské železniční trati v noci 18. září 1931 blízko města Mukdenu v Mandžudsku, který zinscenovala japonská armáda, aby získala záminku k okupaci Mandžuska (Labus, 2009, s. 108).

může být údaj z roku 2015, kdy na jednu japonskou ženu připadlo pouhých 1,5 dítěte (The World Bank, 2015).

Na počátku 50. let se Japonsko zapojilo do mezinárodního monetárního a obchodního systému, čímž položilo základy ustáleného hospodářského růstu, který byl označen za *hospodářský zázrak* a trval až do první ropné krize v roce 1973. Ekonomika Japonska se během těchto let velmi vypracovala a stala se třetí největší na světě, zaostávající pouze za Amerikou a Sovětským svazem (Labus, 2009, s. 132). Venkov v 50. letech zůstal tradiční, lidé se stále oblékali do kimon, v zemědělství se stále využíval dobytek a elektronické spotřebiče se používaly spíše výjimečně. Změna nastala na počátku 60. let, kdy se vesnice poblíž velkých měst začaly proměňovat v příměstské části, ve kterých se budovaly továrny, rezidence či rozsáhlé komplexy panelových domů (Labus, 2009, s. 134-135). Tyto vesnice byly čím dál více ohrožené rozpadem vesnické solidarity. Lidé, kteří žili na venkově, ale pracovali ve městech, již neměli čas na společné aktivity ve vesnici. Také chlapci z venkova odcházeli kvůli studiu a práci, a dívky se již nechtěly provdávat za rolníky a zůstat ve vesnicích (Reischauer a Craig, 2006, s. 286-287). Pro tehdejší společnost byl také charakteristický konzumerismus¹², v rámci kterého se pro Japonce staly nejdůležitějšími předměty nejdříve televize, elektrická pračka a lednička, které poté nahradil automobil, barevná televize a klimatizace. V rámci rodiny platilo, že muž jako živitel rodiny denně dojížděl do práce a manželka zodpovídala za fungování rodiny a pečovala o děti (Labus, 2009, s. 136-137). Toto uspořádání ovlivňoval i stále žijící tradiční předpoklad, že ženy by si neměly budovat kariéru (Reischauer a Craig, 2006, s. 285).

Během války řídily celé rodiny ženy. Návrat jejich mužů z války způsobil, že byly nuceni se vrátit zpět do svých méně významných rolí žen v domácnosti. Z tohoto důvodu se pak opět zaměřily na nedostatek svých občanských práv. Hlavních změn dosáhly v prosinci 1945, kdy získaly stejné hlasovací práva, jaké měli do této doby pouze muži. Dále byla zrušena licencovaná prostituce a ženy mohly nově zastávat pozice vedoucích místních vlád a stát se členy místních samospráv, avšak na císařský trůn žena nastoupit nemohla. Roku 1947 byl vydán pracovní zákon, který ženám zaručil stejný plat za stejnou práci bez ohledu na pohlaví,

---

¹² „Tendence ke konzumnímu způsobu života spojená s přeceňováním významu spotřeby hmotných statků...“ (Velký sociologický slovník, 1996, s. 532)

a také omezil přesčasy a noční práci a zakázal pro ženy práce podzemní, nebezpečné a škodlivé. Nově si ženy mohly zažádat i o dvanáct týdnů mateřské dovolené. Stejného roku byl také revidovaný občanský zákoník, který změnil postavení žen v rámci rodiny zrušením *konceptu Ie* společně s absolutní autoritou v podobě hlavy rodiny. Ženám zajistil i rovná vlastnická práva, svobodu ve volbě manžela a rovné podmínky pro rozvod. Od této doby byla manželka právnickou osobou a mohla podnikat i bez souhlasu svého manžela. Manžel také již nemohl spravovat majetek své manželky a sám zvolit místo trvalého bydliště (Lebra a kol., 1978, s. 19-20).

Pohled na manželství ale zůstal i v této době tradiční. Obecně se v Japonsku příliš nespojují pojmy „*láska*“ a „*manželství*“, tak jako v Evropě. Správně by se měl Japonec oženit dle přání rodičů a jeho pouto k manželce podléhá mnoho formálním záležitostem. Pro Japonci je totiž účelem manželství pouze: „*plození dětí a zajištění kontinuity rodinného života*“ (Benedictová, 2013, s. 178).

V Japonské rodině jsou velmi pevně stanovené role matky a otce. Matka má na starosti vedení domácnosti a výchovu dítěte společně s jeho kázeňským usměrňováním. Musí také plnit požadavky své tchýně. Pokud bude tchýně např. dítě až příliš rozmazlovat, snacha nesmí proti jejímu rozhodnutí nijak vystoupit (Benedictová, 2013, s. 242-243). Podobně by se měl manžel rozhodovat spíše dle rad a rozhodnutí rodičů než své manželky. Z tohoto důvodu muži v minulosti často poslouchali matku a rozváděli se se svými manželkami, i když je třeba i milovali (Benedictová, 2013, s. 197). Manželka výsadního postavení dosáhne až poté, co porodí prvního syna a přijme roly matky. Pokud žena dítě neporodí, v rodině má jen velmi chatrné postavení. K dětem jsou Japonci velice benevolentní. Každý Japonec touží po synovi, aby udržel kontinuitu svého rodu. Otec a syn zde spolu ale nesoutěží, naopak syn v budoucnu otce v jeho pozici zastoupí (Benedictová, 2013, s. 235-236). Dívky, které si postupně musí zvykat na velice ukázněný život, v raném věku sdílí shovívavou výchovu společně s chlapci (Benedictová, 2013, s. 254-255).

Co se týče zábavy, muži se v této době běžně baví mimo domov s milenkami a ani to nemusí příliš skrývat. Může se dokonce stát, že manželka pomůže svému muži, aby se vhodně přichystal na večer, kdy vyráží za zábavou za nesmírně drahými gejšami či za levnějšími prostitutkami (Benedictová, 2013, s. 179). Jeho manželce nic takového dovolené není, očekává se od ní, že bude svému manželovi bezmezně oddána a naprosto věrná (Benedictová, 2013, s. 158).

V 70. a 80. letech se opouští od uzavírání manželství za pomoci rodiny či jiných prostředníků, a čím dál více Japonců si hledá své budoucí partnery samostatně. V 80. letech se začal klást velký důraz na problematiku stárnutí populace a na problematiku klesající porodnosti. Ke snižující se míře porodnosti v Japonsku přispěla zvýšená životní úroveň obyvatel a také fakt, že čím dál více japonských žen dosahovalo vysokoškolského vzdělání a odmítlo tradici, dle které měla být pro ženu prioritou výchova dětí a to i po dokončení vysokého stupně vzdělání. Porodnost klesala závratným tempem: v roce 1925 připadlo na ženu zhruba 5,1 dětí, ale již o 62 let později v roce 1987 se toto číslo zmenšilo na 1,57 dětí na jednu ženu (Kennedy, 1996 s. 162).

Vysokou prioritou v této době je tedy vzdělání, jeho úroveň stále stoupá a vysoké školy se stávají čím dál oblíbenějšími. Díky zvýšené obtížnosti vzdělání se v Japonsku velmi rozšířily tzv. přípravné školy, které studenty připravovaly na čím dál těžší závěrečné zkoušky a přijímací řízení (Labus, 2009, s. 145-146). Ženy se v této době hojně zapojují do studia na středních i vysokých školách a s tím se zvyšuje i jejich společenské postavení. Navíc k němu získávají čím dál větší vážnost a právní uznání (Reischauer a Craig, 2006, s. 287-288). Z výuky ale stále nevyzvěl původní koncept „dobré manželky a moudré matky“, který je ženám již od 50. let vštěpován díky pro ně povinnému předmětu *Vedení domácnosti* (Home economics). Čas, který musely dívky tomuto předmětu věnovat, byl nevýhodou pro ty z dívek, které snažily dostat na univerzitu (Masu Okamura, 1973 cit. podle Lebra a kol., 1978, s. 21). Na vysokých školách se pak dívky v důsledku předpokladu, že některé předměty, tzn. hlavně exaktní a sociální vědy, jsou pro ženy nevhodné, specializovaly převážně na humanitní obory. Co se týče zaměstnání, obsazují ženy v této době často pozice úřednic a továrních dělnic (Women's and minors 'bureau, 1974 cit. podle Lebra a kol., 1978, s. 21).

Celkově mají ženy v této době více možností, jak naplnit svůj život v dospělosti. I přesto, ale velký počet žen stále volí manželství, a proto se v letech 1930 až 1972 tempo růstu počtu manželství zvyšuje téměř o pětinu, zatímco porodnost neustále klesá. Míra rozvodovosti krátce stoupla po válce, ale poté se zase vrátila na úroveň z roku 1930, tzn. jedno rozvedené manželství z každých deseti (Women's and minors 'bureau, 1974 cit. podle Lebra a kol., 1978, s. 22). Stále oblíbenější je u žen i systém, kdy zároveň zastávají dvě důležité životní role. Jedná se o tradiční roli ženy v domácnosti a zároveň o roli zaměstnané ženy. Ženy obecně k práci nepřitahuje pouze potřeba dalšího příjmu, ale také samotné uspokojení z práce a možnost rozšířit si obzory při práci mimo domov (Lebra a kol., 1978, s. 298).

Pro většinu žen ale stejně zůstane nejpohodlnější role vycházející z tradice, jak se uvádí v publikaci *Women in Changing Japan*:

„*The majority of women in Japan, whether married or single, cling to the traditional definition of woman as „good wife and wise mother.“* (Lebra a kol., 1978, s. 297)

3.1.4 Období Heisei (od roku 1989 do současnosti)

Období Heisei bylo vyhlášeno nástupem nového císaře *Akihita* (Reischauer a Craig, 2006, s. 287-188). Japonsko v této době hledá novou zahraniční orientaci po rozpadu bipolárního světa, ve kterém se orientovalo hlavně na Spojené státy. Dále podstupuje změny jak v ekonomice, v rámci které Japonsko roku 1992 upadlo do hospodářské recese, tak v politice, kde se díky tragickým událostem, jako bylo zemětřesení v oblasti Kantó roku 1995 a nastražení náloží s otravným plynem na stanicích tokijského metra, projevila neschopnost a nefunkčnost dosavadní vlády v krizovém řízení (Reischauer a Craig, 2006, s. 335-336). Celkově Japonsko svou proměnou po vzoru západu a díky hospodářskému zázraku dosáhlo v krátkém čase velkých úspěchů. Japonská společnost je však i nadále skrz naskrz hierarchická, a proto lidé na vrcholu žijí s celou řadou privilegií a běžní Japonci ve stísněných bytech poznamenáni častými přesčasy v zaměstnání apod. Ženy jsou stále přiřazovány k domácnosti, ke starosti o rodinné finance a ke starosti o výchovu a vzdělávání svých dětí (Kennedy, 1996 s. 151). V Japonsku je v tomto období také ohrožena tradiční japonská kultura, a to především komercializací. Masové kultuře již podlehl umění čajového obřadu i *ikebana*, tj. japonské umění aranžování květin, a tradiční divadlo *kabuki*, které musí přidávat čím dál více moderních efektů, aby přilákalo nové diváky. Tradiční japonská lukostřelba se zase začlenila do výuky tělesné výchovy ve školách a jako specifické bojové umění značně upadla (Gallagher, 2006, s. 236-238).

Gallagher (2006, s. 32, s. 34-37) uvádí sedm základních prvků moderní japonské společnosti, které současně platí i ve specifickém světě gejš, který bude více rozebírán v poslední podkapitole mé bakalářské práce. Tyto prvky jsou: *vztah starších a mladších, spolupráce, výdrž, perfekcionismus a imitace, roční období, čistota a matriarchát*. První prvek, *vztah staršího a mladšího* je v japonské hierarchické společnosti velice důležitý, ať už se jedná o staršího nebo mladšího sourozence, nebo staršího a mladšího člověka v kolektivu. Mladší, kteří jsou z tradice starším podřízeni, tuto skutečnost dávají najevo uctivým jazykem a dalšími zdvořilostmi. *Spolupráce a výdrž* jsou dalšími klíčovými prvky, kterých si japonská společnost velice váží. Co se týče *perfekcionismu a imitace*, často se objevují například v zaměstnání,

kdy u každé pozice je předepsán způsob, jakým se má vykonávat a pouze ten jeden je správný. *Přechody jednotlivých ročních období* jsou v Japonsku také velice důležité, a díky tomu jsou i náležitě každý rok oslavovány jak množstvím slavností, tak například i typem kuchyně, která se v každém ročním období liší. Předposledním důležitým prvkem v japonské kultuře je *čistota*, která vychází z japonského tradičního náboženství šintoismu. Ten nabízí japonským obyvatelům možnosti v podobě různých rituálů, jak si čistotu zachovávat a znečištění vymýtit.

Posledním prvkem v moderní japonské společnosti dle Gallaghera (2006, s. 35-36) je tradiční *matriarchát*, který byl na počátku starověku postupně vlivem konfucianismu a feudalismu v Japonsku vystřídán za patriarchát. Reischauer (1988, s. 180) uvádí, že *matriarchát* se projevuje hlavně v rodině, jejímž centrem je zpravidla žena, která rozhoduje o rodinném rozpočtu a celkově i o všech financích v rodině. Otec má v rodině slovo jen díky tomu, že finančně zabezpečuje rodinu. Také děti v japonské rodině zpravidla spíše přilnou k matce, která je s nimi doma a dohlíží na jejich dobré výsledky ve škole, než aby přilnuly k otci, který většinu času, co jsou děti vzhůru, tráví mimo domov ve svém zaměstnání. Běžnou záležitostí dle Gallaghera (2005, s. 35-36) v Japonsku také je, že muž dostane v práci výplatu, kterou následně odevzdá ženě nebo ji pošle na společný účet, a ta z ní teprve poskytne manželovi určitou sumu, tzn., předá mu obdobu kapesného.

V moderní japonské rodině lze ale objevit i vliv *patriarchátu*, který matriarchát nahradil, ovšem již pouze v mírnější podobě než v dřívějších obdobích. Chlapec velmi brzy po narození pocítí svoji výjimečnost a děvčata zase musí přijmout své mírně podřízenější postavení. Starší dítě je postavené výše než dítě mladší¹³ (Pronnikov a Ladanov, 1989, s. 64). V rodině je také přísné rozdělení rolí, na role *uči*, tzn. role vnitřního světa, které obstarává manželka, a na role *soto*, tzn. role vnějšího světa, o které se stará manžel. V knize s názvem *Gejša* (Gallagher, 2006, s. 36) jsou uvedené dvě přísloví. První: „*Šudžin wa soto de, rusu gajoi*“ v překladu „*manžel patří ven a měl by být venku (vydělávat peníze)*“ a druhé: „*danson džohi*“, v překladu „*uctívej muže, pohrdej ženou*“. První přísloví odkazuje na řádné rozdělení rolí a manželovi přisuzuje výhradní právo ve sféře vnějšího světa (*soto*). O manželce se sice nezmiňuje, ale i tak z něj dle mého názoru vyplývá, že pokud muž a manžel tedy patří ven, na ženu spadají všechny povinnosti uvnitř v domácnosti. Druhé přísloví „*uctívej muže, pohrdej ženou*“ na moderní dobu

---

¹³ Přísné rozdělení starších a mladších sourozenců naznačuje i japonský jazyk, které má pro všechny své označení: *oné - san* (starší sestra), *oní-san* (starší bratr), *otóto* (mladší bratr), *imóto* (mladší sestra), (Pronnikov a Ladanov, 1989, s. 64).

již příliš nesedí. Dodnes lze ale v japonském jazyce nalézt např. uctivý termín *gošudžin* (ctihodný pán), pro označení manžela.

Prvky patriarchátu a matriarchátu se tedy v japonské rodině a domácnosti prolínají, i když Gallagher (2006, s. 36) mluví o tom, že matriarchát ve většině japonských domácností dominuje a také o tom, že rodiny, kde je jako hlava rodiny zvolena matka či babička jsou v dnešním Japonsku zcela normální. Pronnikov a Ladanov uvádí (1989, s. 67) že, i když je v rodině stále zachovávaná tradiční role ženy a manželky, která se stará o domácnost, v současnosti již může počítat i s výpomocí muže, jak s některými domácími pracemi, tak i s vařením a obstaráváním nákupů.

Důvody k rozvodu se také pozměnily. Zatímco dříve byla důvodem pro rozvod často nespokojenost tchýně se snachou, nyní je to nesnášenlivost v manželství. Role rozvedené ženy ale dosud není v japonské společnosti jednoduchá, protože veřejnost stavící na předsudcích ji stále zřetelně odsuzuje (Pronnikov a Ladanov, 1989, s. 66-67).

Japonská rodina má tedy mnoho podob a je ovlivněna různými vlivy a prvky japonské společnosti. Knafelc ve své knize s názvem *Tokio* (2005, s. 16) představuje typický model japonské rodiny v Tokiu. Otec v rodině je pravděpodobně *sararíman*, tzn. zaměstnanec nějakého velkého podniku, který pracuje šest dní v týdnu. Jeho manželka, která sice již měla možnost dosáhnout vysokoškolského vzdělání, ale ani tak jí okolnosti nedovolily vybudovat si kariéru, je mnoho času doma s dítětem a sem tam se přes den může účastnit nějakých doplňkových kurzů (např. jazykové kurzy, jóga apod.). I jako dvacetiletá, dcera žije stále v rodinném domě. Společné soužití vychází s tradice, kdy dcery zůstávaly v domě až do svatby, pomáhaly v domácnosti a staraly se o své prarodiče. Rozdílem je, že současná dcera již má univerzitní vzdělání a dobrou práci, o domácnost se však stará převážně její matka a ona sama utrácí peníze například za dovolené v Evropě. Je také možné, že se řadí k ženám v Tokiu, co se nikdy nechtějí vdát, protože by to pro ně znamenalo konec současné volnosti. Lze také předpokládat, že během několika let dcera nakonec začne finančně i psychicky podporovat svou rodinu, a proto je nepravděpodobné, že by se někdy skutečně osamostatnila.

I v této době má v Japonsku stěžejní postavení vzdělání, které se hlavně zaměřuje na vzdělávání celých skupin. Mimo studium ve škole, studují Japonci ještě doma nebo s domácími učiteli, kde se snaží získat co nejvíce znalostí. Většina dětí se začíná vzdělávat již od školky, poté absolvuje 9 let povinné školní docházky a zpravidla pokračuje na střední školu. V Japonsku má vysokou prestiž i pozice učitele, na kterou se každý rok hlásí mnoho

odborně způsobilých uchazečů (Kennedy, 1996 s. 146-147). Japonské školy se řídí především heslem: „*Pracovat na hranici svých možností*“. Neexistuje zde rozdělení žáků na schopné a na neschopné, pokud někdo nestíhá nastavené tempo, je mu doporučeno, aby se ještě více a pečlivěji věnoval samostudiu (Vogel, 1979 podle Pronnikov a Ladanov, 1989, s. 188). Škola dítě primárně vychovává k úctě k autoritám rodičů a učitelů a k důležitosti přátelství. Dává Japoncům také základy skupinového chování, v rámci kterých se žáci učí loajalitě a oddanosti ke skupině díky společným projektům, klubovým činnostem a turistickým výletům pořádaných školou (Pronnikov a Ladanov, 1989, s. 188). Japonci tak ve školách vytváří vrstevnické skupiny, které se skládají především ze spolužáků a členů školních klubů (Nišidžima et al., 1999 cit. podle Kreiner a kol., 2004, s. 73), a které často vytváří své vlastní subkultury, nastavují normy pro chování adolescentů a jejich hodnotovou orientaci (Muchó 1991 cit. podle Kreiner a kol., 2004, s. 72). Tyto skupiny se vytvářejí především díky mnoho hodinám, které japonští žáci na školách stráví a mimoškolním aktivitám, které probíhají na půdě školy (Otawa, 2000 cit. podle Kreiner a kol., 2004, s. 73). Takto vytvoření přátel si většinou zůstanou velice blízcí i po absolvování dané školy (Kreiner a kol., 2004, s. 73).

V sektoru vzdělávání dává mnoho rodin přednost zpoplatněným soukromím školám, především kvůli jejich vysoké společenské prestiži. Od školy, kterou dítě vystuduje, se totiž může odvíjet jeho následné přijetí na Univerzitu, které pro mladé Japonce může být jeden z životních cílů nebo i cíl jediný (Pronnikov a Ladanov 1989, s. 189). Pro každé dítě v Japonsku jsou tedy velice důležité jeho studijní výsledky ve škole, které má na starosti především jeho matka (Reischauer 1988, s. 180). Ženy svoji starost o vzdělání svých dětí vzaly natolik vážně, že se v Japonštině objevil výraz *kjóiku no mama*, v překladu autorů V. A. Pronnikova a I. D. Ladanova (1989, s. 190) „máti posedlá vzděláním“. Autoři dále popisují ženu takto označenou jako matku, která dokonale přijala svoji novou roli, dokonce natolik, že např. pokud dítě onemocní, jde za něj tento typ matky do školy, aby o nic nepřišlo. Český japanolog a překladatel Antonín Líman ve svém článku *Země, kde není radno být ženou? Japonské stereotypy a jejich kořeny* (2006) uvádí další označení pro japonskou matku, která dítě přísně a pečlivě vychovává. Taková matka je označována japonsky *mamagon*, v překladu *mama dragon* neboli *matka dračice*, která vede přísný režim dítěte, určuje, co dítě smí a nesmí a stará se o jeho vzdělání, tzn. nechává ho skládat obtížné přijímací zkoušky na různých školách. Toto označení pro matku

Líman dává do souvislosti s japonskou komiksovou tvorbou¹⁴, ve které jsou „ženy znásilňovány, sekány na kousíčky, ponižovány atd.“ Má to být výsledek přísné výchovy *mamagon*, kterou ji „dítě“ (tvůrci komiksů) oplácí ve své fantazii skrze komiksy.

Stejně, jako je pro Japonce důležité vzdělání a práce, je pro ně důležitá i zábava. Jak již bylo řečeno výše, Japonci mají pevně stanovené hranice, které oddělují jejich světy na *soto* (vnější svět) a *uchi* (vnitřní svět). Striktně oddělenou mají ale i práci a zábavu, která spadá do sféry *soto*. Manželka a manžel se zpravidla baví každý sám, takže např. firemního večírku se manželka zaměstnance účastnit nemůže (Gallagher, 2006, s. 40-41). Muž i žena se v Japonsku mohou bavit mnoha způsoby, přičemž běžné jsou bary se společníci pro muže či se společníky pro ženy, ale neobvyklé nejsou ani nevěstince, masážní salony nebo striptýzové kluby pro ženy. Bar se společníci je příjemné místo, kam se muž chodí pobavit s mladšími ženami a nechat se rozmazlovat. Pokud chce něco víc, musí navštívit jiné podniky. Není ale nutně vyloučena možnost, že muž ze společnice udělá svoji milenkou (Gallagher, 2006, s. 42-43).

3.2 Žena v domácnosti

V dnešní době v Japonsku získávají ženy čím dál vyšší úroveň vzdělání a hrají čím dál větší a aktivnější roli ve společnosti, a to vede k mnoha společenským jevům, např. k vyššímu průměrnému věku pro první manželství, snížení porodnosti a k zvýšení počtu lidí, kteří žijí bez partnera. I přes všechny současné změny je i dnes v zemi zakořeněné tradiční rozdělení, dle kterého muži patří do vnějšího světa *soto* a ženy do světa vnitřního *uchi*. Z tohoto důvodu jsou zde ženy stále úzce spojené s domácími pracemi, ať už po svatbě zůstanou v zaměstnání nebo ne, a od japonského muže se stále očekává, že bude pracovat a vydělávat peníze pro rodinu, tak jak to bylo běžné ve starém *konceptu* *Ie* (Davies a Osamu, 2002, s. 69).

V Japonsku také stále existuje koncept „*dobré manželky a moudré matky*“, který se v současnosti střetává s rolí zaměstnané ženy. A tak se od Japonky mnohdy očekává, že bude jednat podle tohoto konceptu, tzn., že doma bude vykonávat všechny domácí práce a ještě k tomu si bude navíc budovat kariéru (Davies a Osamu, 2002, s. 168).

---

¹⁴ Tyto komiksy se nazývají *manga* a jsou charakteristické svoji specifickou kresbou, která je většinou černobílá. V současnosti se v rámci mangy vydává mnoho žánrů, dokonce se ve formě komiksu v Japonsku vydává i literatura naučná, faktu či populárně vědecká (Vokoun, 2003).

V poválečném Japonsku se stalo oblíbeným označením pro vdané ženy japonské slovo *šufu*, které je možné přeložit jako žena v domácnosti. V této době se termín *šufu* stal modelem, dle kterého se ženy posuzovaly, a navíc sloužil i jako model, dle kterého ženy hodnotila společnost (Goldstein-Gidoni, 2012, s. 18). Termín *šufu* ale vznikl již v předválečném Japonsku a jeho význam se v průběhu let měnil. Během období Taišó se používal, když se mluvilo o hlavní ženě, později získal význam „manželka městského placeného zaměstnance“. Nejvýraznější změna jeho významu ale přišla až v roce 1960 za Japonského hospodářského zázraku, kdy si ženy v domácnosti začaly říkat *šufu*, na své postavení byly pyšné a věřily, že je to jediné správné postavení žen ve společnosti (Goldstein-Gidoni, 2012, s. 39). Tato žena byla úzce spojená se vznikem nové střední třídy, v rámci které vznikla nová standardní rodina, tzn. manžel se stálým platem, žena v domácnosti na plný úvazek a jejich zpravidla dvě děti (Vogel, 1963 cit. podle Goldstein-Gidoni, 2012, s. 39).

Podle autorky Goldstein-Gidony (2012, s. 37) se ženou v domácnosti stane žena, když začne připravovat jídlo a uklízet dům i pro někoho jiného než sama pro sebe, a k tomu začne hospodařit s rozpočtem domácnosti. Tato proměna proběhne obvykle po svatbě, kdy by žena měla svou novou roli přijmout a hrát ji dokonale i před sousedy a přáteli. Vdaná žena je poté dle Reischauera (1988, s. 179) velmi vázána na domácnost, jen výjimečně si vyjde s manželem ven na večeři či na nějaký večírek. Její život může být omezen na manžela, děti, několik blízkých příbuzných, několik starých přítelkyň ze školy a případně aktivity rodičovské organizace *Parent-teacher association*.

V poválečném období se v Japonsku díky modernizaci a industrializaci v rámci procesu *šufuka*, v anglickém překladu *housewifization*, ještě více zvýšila propast mezi domácí sférou *uchi* (vnitřní svět) a sférou veřejnou *soto* (vnější svět). Většina vdaných žen převzala roli hospodyně na plný úvazek. Termín *Šufuka* neboli *housewifization* označuje proces, kdy se ideální rolí pro japonské ženy stala role „profesionální“ ženy v domácnosti na plný úvazek (Goldstein-Gidoni, 2012, s. 39).

V současnosti vznikly od termínu *šufu* (žena v domácnosti) i odvozeniny, kterými jsou *sejjo šufu*, tzn. profesionální hospodyně, *karisuma šufu*, tzn. charismatická žena v domácnosti a *ošare mama*, v překladu trendy matka (Goldstein-Gidoni, 2012, s. 18). Termín *sengjó šufu* se objevil poprvé v roce 1970, kdy byl vytvořený masmédií, aby rozlišil ženu v domácnosti na plný úvazek (*sengjó šufu*) a pracující ženu v domácnosti (*kengjó šufu*). Postupně se termín *sengjó šufu* stal zdrojem pýchy a symbol vysoké pozice manželky a velkých schopností

manžela, který jí byl schopen poskytnout svobodu z výdělečného zaměstnání. Druhý termín *kengjó šufu* se již nepoužívá, protože ženy v domácnosti s částečnými úvazy často sami sebe považují za profesionální ženy v domácnosti (Goldstein-Gidoni, 2012, s. 41).

Na trh práce ženy v domácnosti začaly vstupovat v roce 1970, kdy se kvůli nedostatku pracovních sil vytvořila nová pracovní kategorie, kterou byla práce na částečný úvazek. Od této doby se práce na částečný úvazek stala přirozenou součástí života hlavně pro ženy středního věku a starší. Výhodou je, že žena může nastoupit v podstatě hned poté, co odrodí děti a najít tak nový smysl života v práci. Navíc se tato práce nevyklučuje s její stálou rolí ženy v domácnosti a s povinnostmi, která taková role obnáší (Ueno, 1987 podle Goldstein-Gidoni, 2012, s. 40). Ženy v domácnosti se také aktivně zapojují do dobrovolnictví a do ochrany životního prostředí. Skrze práci ve skupinách, které se těmito oblastmi zabývají, získaly ženy v domácnosti větší důvěru sami v sebe a povědomí o účinnosti jejich dopadu, když jednají kolektivně. Takové dobrovolnické práce rovněž pomohly zmírnit sociální izolaci žen v domácnosti (Lebra a kol., 1978, s. 298).

3.3 Žena na pracovním trhu

Kromě tradiční role ženy jako „*dobré manželky a moudré matky*“ se ženy v dnešní době sžívají i s druhou rolí ženy zaměstnané mimo domov. Ženy nevstupují do zaměstnání jen z důvodu, že by rodina potřebovala další příjem, ale hlavně i kvůli možnosti pracovat mimo domov. Systém dvou rolí je pro ženy v Japonsku velkým přínosem, protože pokud jedna role, např. role manželky, kvůli smrti či rozvodu zanikne, zůstane ženám stále role druhá, v tomto případě v zaměstnání. Avšak ženám, které mají ve společnosti jen jednu roli, hrozí po jejím zániku existenční krize (Lebra a kol., 1978, s. 297-298).

Vztahy ženy a muže jsou v současné době v Japonsku podrobovány změnám. Po druhé světové válce ústava v roce 1947 zrovnoprávnila muže a ženu, což pozvedlo celkové postavení žen ve společnosti. Ale i přes zákony, které hlásají rovnost, diskriminace žen v zaměstnání působí i nadále výrazné sociální problémy, jako jsou: sexuální obtěžování, nerovné pracovní podmínky na pracovišti apod. Dochází k tomu v důsledku stále přetrvávajícího tradičního konfuciánského způsobu myšlení, dle kterého muži věřili, že jsou lepší než ženy. Toto přesvědčení se pak odráží ve společnosti a ovlivňuje vztahy mezi ženou a mužem na pracovišti (Davies a Osamu, 2002, s. 69).

Většina žen vstupuje na trh práce po dokončení školy a před uzavřením manželství. Ženy s menším vzděláním se běžně stávají pracovními silami v lehkém průmyslu, jako je textil

a elektronika, nebo vykonávají méně placenou práci servírek, prodavaček, či obsluhy výtahu. Ty s vyšším vzděláním se mohou stát sekretářkami nebo „Office ladies“ (kancelářskými dámami), od kterých se stejně jako od sekretářek očekává, že budou vykonávat podřadnější práce, jako je např. servírování čaje mužům. Obě skupiny žen jsou ale považované pouze za dočasné pracovní síly, které dříve nebo později vstoupí do manželství nebo nastoupí na mateřskou dovolenou, a proto zpravidla neobsazují pro muže vyhrazené pohyblivé pracovní pozice, které znamenají celoživotní zaměstnání a neustálé zvyšování platu (Reischauer, 1988, s. 181-182).

V Japonsku si také vysokoškolsky vzdělané ženy budují kariéru, ale těchto žen je méně než ve většině západních zemí. Tyto ženy se zapojují do oblasti vzdělávání a výzkumu, hrají velkou roli v literatuře, umění i v žurnalistice. Často stojí ve vedoucích pozicích v malých a středních podnicích, nebo se stávají lékařkami či soudkyněmi. Ženy významně zasahují i do politiky, obzvláště do lokální, v rámci které se zapojují do ženských a rodičovských sdružení (Reischauer, 1988, s. 183).

Z historického hlediska jsou japonské ženy v podstatě nejdéle zaměstnávány v továrnách s výjimkou, kterou tvoří zemědělství. V továrnách ženy nejprve musely pracovat za nelidských podmínek, které se delší dobu vůbec neřešily a zlepšila je až ústava z roku 1947. V současné době jsou ženské dělnice v továrnách chráněny poválečnými pracovněprávními předpisy a mají o poznání více volného času (Lebra a kol., 1978, s. 298). Ženy zaměstnané v továrnách věří, že jsou rovny mužům v oblasti spolupráce, přesnosti, zodpovědnosti, ctížádosti, kreativity a vytrvalosti, zatímco muže považují za lepší v oblasti řízení, řešení problémů, podnikání a v uplatnění sebe sama. Japonští pracovníci v továrnách to cítí stejně, jen se nemohou rozhodnout, které pohlaví je lepší ve spolupráci a přesnosti (Lebra a kol., 1978, s. 72).

Život ženy na venkově je poznamenán vyliďňováním venkovských oblastí. Na venkově také pokleslo postavení starších žen a zvětšila se nezávislost mladých žen nebo žen středního věku. Tyto ženy mají tradičních rolí hned několik: roli ženy v domácnosti, roli matky, roli farmářky a jsou si vědomé faktu, že již pravděpodobně nebude žádná další generace, která by po nich farmu převzala (Lebra a kol., 1978, s. 298).

Ženy v odvětví služeb žijí různými životními styly. Některé jsou vdané, některé žijí jako svobodné, některé žijí v tradičních rolích manželek. Některé se snažily o další vzdělání a lepší práci, když byly mladší, ale okolnosti jim nedovolily ve škole pokračovat. Téměř všechny ženy zaměstnané v tomto odvětví jsou ekonomicky soběstačné a schopné se uživit

i v případě, že by se něco stalo jejich manželům, i když ne všechny jsou přesvědčené, že jsou toho schopné. Společné má tento typ žen to, že pracuje mnoho hodin, šest někdy i sedm dní v týdnu. Celkově je odvětví služeb velmi blízké k tradičnímu ženskému ideálu posluhovat druhým. Mimo nižší pracovní pozice se ženy uplatňují i v podnikání jako úspěšné majitelky či manažerky hotelů, restaurací a barů. Ani tak ale nebyly ženy schopné vzdát se celého konceptu ženské role vycházející z tradice a zvolily si radši koncept dvojrole (Lebra a kol., 1978, s. 130-131).

V 70. letech 20. století také vstupují na pracovní trh ženy v domácnosti, které začaly pracovat na částečný úvazek a částečně tak pokryly nedostatek pracovních sil v japonském průmyslu (Ueno, 1987 cit. podle Goldstein-Gidoni, 2012, s. 40).

Ženy sami neagitují proti ekonomické diskriminaci a vlastnímu nerovnému postavení nijak zvlášť agresivně. Jedním z důvodů, proč tomu tak je, může být velký pokrok, který v tomto období ženu udělaly, a na který si během let ještě nestačily řádně zvyknout. Například nedostatek pracovních sil na trhu práce ve válce i v poválečných letech, dal ženě větší ekonomickou roli a s ní spojenou šanci na to, aby se mohla stát ekonomicky nezávislou na muži. K tomu poválečná mechanizace domácích prací, skrze pračku, vysavač a elektrické spotřebiče (např. vařič rýže), ženám velmi ušetřila čas a ulehčila těžkou práci v domácnosti. Dalším důvodem, proč ženy neberou osvobozené hnutí více aktivně, může být jejich image *ladylike*, tzn. image dobře vychované a vznešené dámy, ke které se to nehodí. Japonské ženy se také ještě nevzdaly své tradiční role matky a tvůrkyně domova, naopak si ji velmi chrání a v poslední době k ní přidaly druhou roli ženy v zaměstnání. Na rozdíl od západních žen ale Japonky dávají na kariéru menší důraz a zatím se spíše zaměřují na domácnost a výchovu dětí (Reischauer, 1988, s. 184).

3.4 Gejša

Toto slovo, či žena vykonávající tuto profesi, bývají považovány za velice proslulé a jeden z nejznámějších symbolů tradičního Japonska. Samotný termín *gejša*, lze do češtiny přeložit jako „žena předvádějící tradiční umění“ (Janoš, 1986, s. 37) nebo ho rozdělit na dvě části, kdy „*gej-*“ je mnohovýznamové japonské slovo, které v sobě zahrnuje pojmy, jako jsou umění, dovednosti a schopnosti, a „*-ša*“ je přípona využívaná pro ženu (Gallagher, 2006, s. 8). Termín *gejša* se nemusí nutně shodovat s ideálem krásy jak v západním, tak i v japonském světě. Jako *gejša* může působit i žena starší šedesáti let, která stále neustále pracuje na pilování druhů umění *gejša* náležejícím. (Gallagher, 2006, s. 13). Termínem *gejša* se začaly titulovat ženy,

kteře vynikaly v umění zpěvu, tance i konverzace, již v 17. století (Janoš, 1986, s. 36). Samotné čtvrti gejš, a vůbec celý jejich svět, vznikl až o století později v Kjótu, odkud se později gejši rozptýlily po celém Japonsku. Centrem této tradiční profese však Kjóto zůstává i nadále, protože pouze tam lze nalézt jak počátky profese, tak i počátky tradičních japonských umění, které jsou s gejšami úzce spjaté (Gallagher, 2006, s. 17-18). Svět gejš je velice odlišný od běžné japonské společnosti. Jde především o svět žen, které jsou zde ve vůdčích pozicích a sňatek, jako společensky schválená volba pro ženu, tu neexistuje, protože pokud se gejša vdá, musí se svým povoláním skončit (Gallagher, 2006, s. 31).

Gejša je odborníkem v mnoha oborech japonského umění, jako je tradiční tanec a hudba, umění aranžování květin *ikebana* či umění čajových obřadů, a k tomu musí dosahovat i vysoké znalosti v tradičních japonských hrách a poezii. Stěžejním úkolem je pro ni také zvládnutí spletitých a velice náročných pravidel etikety, které její povolání doprovází. Jejím klíčovým posláním je bavit své hosty, kteří jsou zpravidla členy té nejvyšší, vysoce privilegované a elitní skupiny japonské společnosti a mohou za své rozptýlení platit velké peníze. Hostem gejši je zpravidla muž, nikoliv však výlučně jenom muž. Stejně jako účast na jednom ze soukromých večírků s gejšami, je i život gejši finančně velice náročný, především kvůli potřebě specifického tradičně japonského oděvu jménem *kimono*. Každé kimono je v podstatě unikátní ručně vyráběné umělecké dílo, jehož cena se může vyšplhat až na 7 miliónů jenů. Gejša jich za svoji kariéru potřebuje mnoho, stejně jako k němu nezbytné doplňky, jako jsou pás *obi*, paruky a ozdoby do vlasů, které mohou stát zhruba tolik, co *kimono* (Gallagher, 2006, s. 8-9).

Gejši mají své vlastní městské čtvrti, tzv. *hanamači*, které lze skupinově označit jako „svět květů a vrb“ (Gallagher, 2006, s. 18). Jejich důležitou součástí jsou domovy gejš, tzv. *okija*, kde gejši žijí rodinným životem pod vedením matky nebo babičky a čajovny, tzv. *očaja*, kde gejši pořádají své soukromé večírky. V *okija* nemohou žít žádní muži a v každé jsou zpravidla jedna nebo dvě gejši a stejný počet učednic. I přes doslovný překlad termínu *očaja*, jako „čajovna“, se zde čaj podává jen velmi zřídka. Nejdříve *očaja* byly obyčejné restaurace. Nyní mají funkci soukromých salónků na vysoké úrovni, které gejši, a to i několik skupin gejš zároveň, využívají jako místa pro bavení a obsluhování svých hostů (Gallagher, 2006, s. 10-12). Gejši se však neobjevují pouze na soukromých večírcích, ale i na různých tanečních představeních a festivalech, díky kterým k sobě gejša přitáhne pozornost potenciálních klientů a její společenská pověst i postavení stoupne. Tyto festivaly a představení jsou určeny především pro budování pověsti a dobrého jména gejš a ona sama na nich nic nevydělává, naopak účast na nich jí stojí čas i peníze (Gallagher, 2006, s. 17). Ve světě gejš existuje

i tzv. ideální zákazník, který se vyznačuje tím, že dokáže pochopit a ocenit nejenom umění samotných gejš, ale i jejího oděvu a prostředí, ve kterém se oba nachází. Takový ideální zákazník je také zpravidla loajální pouze k jedné čajovně a je úzce spjat s tradicemi Japonska (Gallagher, 2006, s. 15).

Gejši se rozdělují do dvou typů, na *maiko*, tj. gejša učednice a na *geiko*, tj. zcela vyškolená gejša. Pojem *maiko* jako označení gejši učednice se využívá pouze v Kjótu (Gallagher, 2006, s. 18), v Tokiu volí zcela odlišný termín *hangjoku* (Janoš, 1986, s. 37). Dříve byly obvyklé i mladé, například devítileté gejši učednice, které však díky tomu, že byla v 50. letech 19. století zakázána dětská práce, dnes úplně zmizely. V současnosti vstupují dívky do učení přibližně okolo patnácti let. Posun věkové hranice, kdy mladá dívka začíná své učení na gejšu a stává se *maiko* nebo *hangjoku*, dal vzniknout obavám, že by díky tomu mohlo dojít ke snížení vysoké úrovně schopností a dovedností, kterou jsou gejši pověstné. Celkově život *maiko* je velmi obtížný. Gejši učednice uzavírají smlouvy se svými *okija*, tzn. rodnými domy, které za ně potom hradí náklady za vše, co potřebují, od toho nejzákladnějšího jako je strava, bydlení a školné, po zvláštní potřeby vycházející z jejich profese, jako jsou velmi nákladná *kimona*, k nim potřebné pásy *obi* a další doplňky a nutnosti. Učednice si tak v průběhu svého učení vytvoří velký dluh, který pak musí splácet i poté, co se stanou vystudovanými *geiko*, tzn. samostatnými a plně způsobilými gejšami. Teprve až po splacení tohoto dluhu může gejša opustit svůj rodný dům *okija* a celkově se osamostatnit. Hotové *geiko* jsou na rozdíl od učednic mistryněmi ve všech uměních, které se od nich očekávají. Při večírcích hraje hlavní roli tanec, ale v tomto směru méně nadané gejši se spíše uchylují ke zpěvu nebo ke hře na japonský strunný nástroj jménem *šamisen* (Gallagher, 2006, s. 18-20). Kromě učednic a *geiko* existovali, zpravidla pouze v Tokiu, i mužské gejši, tzv. *taikomoči*, které jsou v dnešním Japonsku spíše raritou. V minulosti to byli především muži, kteří díky nákladným večírkům ve čtvrtích gejš finančně zkrachovali (Gallagher, 2006, s. 22-23).

Po osamostatnění gejša žije z poplatků za soukromé večírky a také ze spropitného, které ačkoliv v Japonsku není vůbec běžnou záležitostí, v tomto odvětví je nezbytné a velmi vysoké. I přes vysoké ceny, které jsou ve světě gejš nastaveny, poplatky za večírky a spropitné všechny nezbytné výdaje gejši nepokryjí. V minulosti si proto gejši hledaly *danna*, tzn. patrona, který pro gejšu nezbytné výdaje platil, a za to získal gejšu jako milenkou. Dlouho bylo tradicí a znakem vysokého společenského statusu muže, když si udržoval gejšu jako milenkou. Pro velkou finanční náročnost se *danna* stávali pouze ti nejbohatší muži, kteří byli zpravidla již ženatí. Když v roce 1959 byla v Japonsku zakázána prostituce, zvyk *danna* a gejši milenkou

oficiálně zanikl (Gallagher, 2006, s. 21-22). Se zákonem zakazující prostituci upadl i další zvyk, kdy učednice zpravidla ve věku patnácti až sedmnácti let byla povinná ztratit své panenství buď s patronem, anebo s mužem, který nabídl nejvíce v dražbě. Výše platby nebyla utajována a vysoká cena byla znakem prestiže daného domu i dané dívky (Gallagher, 2006, s. 25). Zákon také přinesl pokles učednic, protože je rodiče kvůli finanční tísní nadále nemohly donutit ke vstupu do světa gejš. Dříve bylo také nemožné svět gejš opustit, dnes mnoho gejš učednic od svého záměru stát se pravou gejšou v průběhu náročného učení a přípravy upustí (Gallagher, 2006, s. 28).

Co se týče pohledu západního světa na tento tradiční symbol Japonska, jsou gejši stále vnímány spíše jako prostitutky než jako mistryně v tradičním japonském umění všeho druhu. Tento pohled může být způsobem v Japonsku velice oblíbenými a vzkvétajícími čtvrtěmi červených luceren i situací během americké okupace, kdy se běžné japonské prostitutky bez speciálního uměleckého vzdělání vydávaly za gejši, a tím poškodily pověst pravých gejš v očích západních vojáků (Gallagher, 2006, s. 25-26). Svět gejš a svět prostituce se také velice prolínal. V méně bohatých čtvrtích byly často zastoupeny jak domy pro gejši, tak veřejné domy, které mnohdy stávaly i vedle sebe, v podstatě až do zákazu prostituce, po kterém celé čtvrti ovládly gejši (Downerová, 2003, s. 172). Jak ale uvádí ve své knize Gallagher (2006, s. 29):

„Gejši nikdy nebyly prostitutkami v pravém slova smyslu. Právě to, že prostitutkami nebyly, původně gejši vymezilo.“

V současnosti se počet gejš snižuje a společně s gejšami mizí i jejich tzv. ideální zákazníci, kteří by byli schopni jejich vystoupení náležitě ocenit, což je veliký problém, protože aby gejša fungovala a plnila svůj účel, potřebuje pro své vystoupení hluboce vzdělané zákazníky (Gallagher, 2006, s. 31). Ve své knize pojednávající o gejšách Gallagher uvádí (2006, s. 240), že v Kjótu je v současnosti pouze 190 *geiko* a 50 *maiko*. K tomu se zavírá mnoho čajoven *očaja* a mizí i další zákazníci, nejenom ti ideální. Společně s nimi se neustále snižuje možnost pro uživení se tradičních řemeslníků, kteří jsou s touto profesí úzce spojeni, např. výrobci *kimon*. Jako jednu z příčin lze označit i poválečné zvýšení společenského postavení žen, které se v současnosti vyrovnalo mužům, a proto je pro ně tradiční profese gejši, v jejímž popisu práce je bavit muže, čím dál méně atraktivní (Gallagher, 2006, s. 242-243). Zvyk získávání *danna* sice oficiálně zanikl, ale z japonské společnosti ještě úplně nezmizel. V dnešní době je ale obvyklejší, když vydaje na život gejši financují obchodní sponzoři nebo nadace na podporu tradičních uměleckých dovedností (Gallagher, 2006, s. 28-29).

Aby vyřešily současnou krizi své profese, musely gejši povolit vstup do jejich světa i širší vrstvě obyvatel. V poslední době gejši organizují večírky pro cizince a v časopise se objevila dokonce i nabídka, kdy si každý občan může za určitou částku gejšu zaplatit. Dále vznikla např. služba *Geisha Night Tour*, která zprostředkovává gejši běžným obyvatelům, služba *Den gejšou*, kdy se může kdokoliv za gejšu převléknout, skupina falešných gejš *Furisode-san*, kde dívky podstoupí tříměsíční výcvik v tanci a následně vystupují pro jakékoliv diváky nebo *elektronické gejši*, kdy si některé gejši vytvořily vlastní webové stránky. Ještě větší ztrátu typické uzavřenosti a tajemna světa gejš způsobilo přijímání podpory od státu (Gallagher, 2006, s. 244-247). Gejšám tak hrozí, že se v průběhu 21. století přemění dle slov Gallagera (2006, s. 247) ve:

„...zbyrokratizovaný produkt, ...odbor jakéhosi Ministerstva schválené japonské zábavy.“

ZÁVĚR

Tématem mé bakalářské práce byl *vývoj postavení ženy v japonské společnosti z pohledu mimo-asijského světa*. Cílem práce bylo nalézt atributy sociálních rolí japonských žen, které se v průběhu historie mění a zároveň atributy, které zůstávají v japonské kultuře zcela neměnné.

Na základě z literatury zjištěných údajů jsem v bakalářské práci celkově našla 13 hlavních atributů sociálních rolí japonských žen. Tyto atributy jsou: *role matky, role manželky, role rozvedené ženy, role ženy v domácnosti, role ženy na pracovním trhu, povinnosti ženy, závislost ženy, zapojení ženy do politiky, práva ženy, vzdělanost ženy, očekávání od ženy, možnosti ženy a omezení ženy*. V podstatě neměnná zůstala pouze *role matky*, v každé etapě je totiž důležité pro japonskou ženu porodit a vychovávat dědice. *Role manželky* se s rolí matky překrývá a zůstává neměnná až do novověku, kdy manželství přestalo být pouze politickou záležitostí. *Role rozvedené ženy* se také do novověku příliš neměnila. Žena prakticky neměla nárok na rozvod a společnost ji odsuzovala. O rozvodu dlouhou dobu rozhodoval pouze muž nebo jeho rodina. Rovné podmínky pro rozvod byly nastaveny až po druhé světové válce. Pohled společnosti se ale příliš nezměnil a rozvedenou ženu nadále odsuzovala. *Role ženy v domácnosti* je čistě tradiční a úzce spojena s rolí matky a manželky. Její tradiční pojetí, kdy se žena stará o domácnost, vychovává děti a muž zatím vydělává peníze pro rodinu, se v podstatě nezměnilo a je přítomno v japonské společnosti dodnes. *Role ženy v zaměstnání* je role spíše novodobá, protože tradiční rozdělení japonského světa na vnější a vnitřní svět, ženě přisoudil svět vnitřní a s ním hlavně tradiční roli ženy v domácnosti. Více vstupovat na pracovní trh ženy začaly až v novověku. V počátcích nejčastěji jako dělnice v továrnách, v současnosti obsazují různorodá pracovní místa s vysokou i nízkou prestiží. *Hlavní povinnosti ženy* se měnily jen zvolna. Povinnost vládnout se proměnila na povinnost uzavřít politicky výhodné manželství a s tím se například nově objevila povinnost podřídit se manželovi. V novověku se k tradičním povinnostem, jako starat se o domácnost a vychovávat děti, přidala povinnost vzdělávat se a budovat kariéru. Měnila se i *závislost ženy*, kdy se žena od nezávislosti na muži dostala nástupem feudalismu do muži podřízené pozice a volnost znovu získala až po druhé světové válce, kdy byla oficiálně zrovnoprávněna s mužem. Ženy se v průběhu historie také různě *zapojovaly do politiky*, nejprve se stávaly císařovny, poté fungovaly spíše jako předmět sňatkové politiky. Na začátku novověku se ženy začaly zapojovat do různých hnutí, až si po druhé světové válce vymohly rovná hlasovací práva i možnost vstupovat do politických stran. Stejně jako zapojení se politiky se mění i *ženská práva*, které ve středověku vlivem

feudalismu mizí a znovu se objevují na začátku novověku v rámci nového občanského zákoníku a také po druhé světové válce společně s revidovaným občanským zákoníkem. Měnilo se i *vzdělání žen* společně s účelem tohoto vzdělání. Nejprve se urozené dívky vzdělávaly jako chlapci, poté o tuto výsadu přišly a vzdělávaly se pouze pro koncept „*dobré manželky a moudré matky*“, který se v mírnější podobě udržel i po novověk a do současnosti, kdy je dobré vzdělání jak pro chlapce, tak i pro dívky v Japonsku prioritou. *Očekávání od ženy* je možno rozdělit na ty, které se v průběhu historie mění, a na ty které zůstávají neměnné. Od ženy je například stále očekávána svatba, dědic i péče o domácnost, ale zaniklo očekávání bezmezní poslušnosti a očekávání, že žena bude hlavně uzavřená v domácnosti. Žena má v jednotlivých obdobích také různé *možnosti*. Nejprve měla možnost vládnout a vzdělávat se, poté měla možnost jenom toho, co ji dovolil muž. Dnes již má japonská žena mnoho možností, jak naplnit svůj život v dospělosti. Velmi oblíbeným je systém dvojrole, kdy žena přijme jak roli ženy v domácnosti, tak roli ženy v zaměstnání.

Prostřednictvím studia dané mimo-asijské literatury jsem také zjistila 12 faktorů, které významně ovlivňují postavení a roli ženy, ať už ženu omezují nebo ji chrání a poskytují svobodu. Její postavení a roli omezuje: *sňatková politika, manželství, patrilokální způsob soužití, patriarchy, vzdělání ženy* (koncept dobré manželky a moudré matky), *buddhismus, konfucianismus, feudalismus a tradice ženy v domácnosti*. Faktory, které ženu spíše chrání, jsou: *matriarchy, tradice žen vládkyň; mnohoženství* (více svobody, menší dohled), *právo dědit a vlastnit majetek, manželství* (dává ženě vyšší postavení, pravomoci v rodině).

Bakalářská práce je pouze pohledem mimo-asijské literatury na postavení ženy v japonské společnosti. Bylo by ji možné rozšířit studiem další dostupné mimo-asijské literatury, díky kterému by bylo možné nalézt další atributy sociálních rolí žen, které se vztahují k jejich postavení v japonské společnosti, a další faktory, které zmíněné atributy ovlivňují.

POUŽITÁ LITERATURA

1. BENEDICT, Ruth, 2013. *Chryzantéma a meč: vzorce japonské kultury*. Praha: Malvern. KULA. ISBN 978-80-86702-45-2.
2. BOHÁČKOVÁ, Libuše a Vlasta WINKELHÖFEROVÁ, 1987. *Vějíř a meč: kapitoly z dějin japonské kultury*. Praha: Panorama. Stopy, fakta, svědectví (Panorama).
3. DAVIES, Roger J. a Osamu. IKENO, 2002. *The Japanese mind: understanding contemporary Japanese culture*. Boston: Tuttle Pub. ISBN 978-0804832953.
4. DOWNER, Lesley, 2003. *Gejša*. Přeložil Petra ANDĚLOVÁ. Praha: BB art. ISBN 80-7341-108-3.
5. EDITED BY JOYCE LEBRA, Joy Paulson, 1978. *Women in changing Japan*. Paperback ed. Stanford, Calif: Stanford University Press. ISBN 0804709718.
6. GALLAGHER, John, 2006. *Gejša: jedinečný svět tradice, elegance a umění*. V Praze: Metafora. ISBN 80-7359-074-3.
7. HAYES, Nicky, 1998. *Základy sociální psychologie*. Praha: Portál, Studium. ISBN 80-7178-198-3.
8. HELUS, Zdeněk, 2007. *Sociální psychologie pro pedagogy*. Praha: Grada. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-1168-3.
9. HELUS, Zdeněk, 2015. *Sociální psychologie pro pedagogy*. 2., přepracované a doplněné vydání. Praha: Grada. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-4674-6.
10. JANDOUREK, Jan, 2001. *Sociologický slovník*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-535-0.
11. JANOŠ, Jiří, 1986. *99 zajímavostí z Japonska*. 2. vyd. Praha: Albatros.
12. JANOŠ, Jiří, 1998. *Tajemný Nippon: civilizace, země, lidé*. Praha: Libri. ISBN 80- 85983-49-4.
13. JORDAN, Michael, 2000. *Tajemný svět Asie: rituály, náboženství, filozofie*. Praha: Knižní klub, ISBN 80-7176-946-0.
14. KEENE, Michael, 2003. *Světová náboženství*. Praha: Knižní klub. ISBN 80-242-0983-7.
15. KENNEDY, Paul M., 1996. *Svět v jednadvacátém století: [chmurné vyhlídky i vkládané naděje]*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny. ISBN 80-7106-114-X.
16. KNAFELC, Kara, 2005. *Tokio*. Praha: Svojtka & Co. Z řady průvodců Lonely Planet. ISBN 807352-280-2

17. KREINER, Josef, Ulrich MÖHWALD a Hans-Dieter ÖLSCHLEGER, 2004. *Modern Japanese society*. Boston: Brill, viii, 571 p. Handbuch der Orientalistik, 9. Bd. ISBN 9004105166.
18. LABUS, David, 2009. *Japonsko*. Praha: Libri. Stručná historie států. ISBN 978-80-7277-426-5.
19. LÍMAN, Antonín, 2006. Země, kde není radno být ženou?: Japonské stereotypy a jejich kořeny. *Dějiny a současnost* [online]. [cit. 2017-03-18]. Dostupné z: <http://dejinyasoucasnost.cz/archiv/2006/7/zeme-kde-neni-radno-byt-zenou/>
20. NAKONEČNÝ, Milan, 2009. *Sociální psychologie*. Vyd. 2., rozš. a přeprac. Praha: Academia. ISBN 978-80-200-1679-9.
21. OFRA GOLDSTEIN-GIDONI, 2012. *Housewives of Japan an ethnography of real lives and consumerized domesticity*. New York, NY: Palgrave Macmillan. ISBN 9781137079626.
22. PRONNIKOV, Vladimír Aleksejevič a Ivan Dmitrijevič LADANOV, 1989. *Japonci jak je neznáme*. Praha: Lidové nakladatelství. ISBN 80-7022-040-6.
23. REISCHAUER O. Edwin a Albert M. CRAIG, 2006. *Dějiny Japonska*. Vyd. 2., dopl. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny. ISBN 8071068438.
24. REISCHAUER, Edwin O. *The Japanese today: change and continuity*. Cambridge, Mass.: Belknap Press, 1988. ISBN 0674471814.
25. VALDROVÁ, Jana, 2006. *Gender a společnost: [vysokoškolská učebnice pro nesociologické směry magisterských a bakalářských studií]*. V Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně. ISBN 8070448083.
26. *Velký sociologický slovník*. Praha: Karolinum, 1996. ISBN 80-7184-164-1.
27. VOKOUN, Michal. Časopis ABC 15/2003: Manga [online]. [cit. 2017-05-30]. Dostupné z: <https://www.abicko.cz/clanek/casopis-abc/4581/manga.html>
28. VÝROST, Jozef a Ivan SLAMĚNÍK, 2008. *Sociální psychologie*. 2., přeprac. a rozš. vyd. Praha: Grada. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-1428-8.
29. *Worldbank: Fertility rate, total (births per woman)* [online]. [cit. 2017-05-30]. Dostupné z: <http://data.worldbank.org/indicator/SP.DYN.TFRT.IN?locations=JP>

PŘÍLOHY

Příloha A <i>Atributy sociálních rolí ženy</i> - po dobu předmoderní	56
Příloha B <i>Atributy sociálních rolí ženy</i> - novověk	58
Příloha C <i>Faktory ovlivňující roli/ postavení ženy</i> - po dobu předmoderní	60
Příloha D <i>Faktory ovlivňující roli/ postavení ženy</i> - novověk	61
Příloha E <i>Shrnutí</i> - po dobu předmoderní	62
Příloha F <i>Shrnutí</i> - novověk	63

Příloha A Atributy sociálních rolí ženy - po dobu předmoderní

Atributy sociálních rolí ženy	Počátek dějin (mýty, Asuka)	Starověk (646-1184)		Středověk (1185-1603)			Doba předmoderní
		Nara (710-794)	Heian (794-1185)	Kamakura (1185-1333)	Muromači (1333-1573)	Azuči - Momojama (1573-1603)	Edo/Tokugawa (1603-1867)
Role matky	ano	ano	ano, dědic = vysoké postavení matky	ano	ano	-	ano, nutnost porodit dědice
Role manželky	podřízená muži (vychází z čínského myšlení)	provádána pro politické účely	provádána pro politické účely; systém mnohoženství; stabilní manželství; velká volnost	Počátek: provádána pro politické účely; rovnost v manželství V průběhu: nestabilní manželství; podřízenost manželovi	provádána dle potřeby; podřízená mužům	-	provádána dle potřeby; plně pod kontrolou manžela a jeho rodiny
Role rozvedené ženy	-	-	rozvod není častý; 7 důvodů pro rozvod se ženou; zostuzení pro ženu	rozvod je běžný, snadný (dle potřeby muže)	rozvod je běžný, snadný (dle potřeby muže)	-	nelze se rozvést bez souhlasu manžela; zostuzení pro ženu
Role ženy v domácnosti	ano, muži podřízená; starost o domácnost	-	ano, výchova dítěte; velká volnost (možnost oddělené domácnosti od muže)	ano (menší volnost-žijí s rodiči manžela)	-	-	ano, starost o domácnost; muži poslušná; žije s rodiči manžela
Role ženy na pracovním trhu	-	-	ano, v literatuře (dvorní dámy)	ano, může fungovat jako vazal pána o tuto výsadu přišla	-	-	ne, pouze v domácnosti (přísně)
Povinnosti ženy	vládnout	vládnout (do 8. stol); uzavírat politická manželství	uzavírat politická manželství; tolerovat systém mnohoženství	vzdělávat se jako muži (i se zbraněmi) podřídit se muži; žít s rodiči manžela	uzavírat politická manželství; podřídit se muži	-	uzavírat politická manželství; podřídit se muži i jeho rodině, žít s nimi, mít k nim úctu
Závislost ženy	ano, částečně, na muži (vliv z Číny)	ne, stejné postavení	veliká svoboda; možnost finanční nezávislosti (dvorní dámy)	ne, stejné postavení ano, na manželovi a jeho rodině	ano, žena závislá na mužích (otec, manžel, syn)	-	ano, vystupňovaná závislost na muži; částečně otrok manžela i jeho rodičů
Zapojení ženy do politiky	vládkyně	císařovny do 8. stol.; sňatková politika	sňatková politika (stabilní manželství)	sňatková politika (nestabilní manželství)	sňatková politika (žena je předmět)	-	manželství = politický svazek

Atributy sociálních rolí ženy	Počátek dějin (mýty, Asuka)	Starověk (646-1184)		Středověk (1185-1603)			Doba předmoderní
		Nara (710-794)	Heian (794-1185)	Kamakura (1185-1333)	Muromači (1333-1573)	Azuči - Momojama (1573-1603)	Edo/Tokugawa (1603-1867)
Práva ženy	matriarchát; země královen	císařovny (do 8. stol.) → patriarchát	dědit a vlastnit majetek; vzdělávat se jako muži (nemá právo na rozvod)	dědit majetek, zapojovat se do soudních sporů, vzdělávat se o práva přišla (vliv feudalismu)	předmět mužů (nemá právo na rozvod)	-	-
Vzdělanost ženy	ano (pouze urozené ženy)	ano, (pouze urozené ženy)	ano, stejně jako chlapci (pouze urozené ženy)	ano, stejně jako chlapci (pouze urozené ženy) Ne	-	-	pouze za účelem manželství; dcery a manželky obchodníků (pomoc v obchodě)
Očekávání od ženy	stabilní vláda; síla; mírné podřízení muži	stejně jako od muže + vládnout, výhodně se vdát, dědic	výhodně se vdát; dědic; tolerování ostatních manželek; věrnost a poslušnost k manželovi	stejně jako od muže (učit se zbraněmi, věrnost, loajlnost) + výhodně se vdát; dědic dědic; žít s rodiči manžela; poslušnost a podřízenost	dědic; podřízenost a poslušnost	-	dědic; žít s rodiči manžela; poslušnost, podřízenost a uctivost; splnění každého přání muže a jeho rodičů
Možnosti ženy	stejně jako muž; vládnout;	stejně jako muž; vládnout (do 8. stol)	vzdělávat se (pro urozené); psát romány (dvorní dámy); střídat muže; žít odděleně, se svými rodiči nebo v nové domácnosti; dědit a vlastnit majetek	cvičit se zbraněmi; dědit a vlastnit majetek; zapojovat se do soudů o tyto možnosti přišla	plně podřízená muži = to, co jí dovolí	-	plně podřízená muži a jeho rodičům = to, co jí dovolí
Omezení ženy	čínské myšlení a náboženství (konfucianismus, buddhismus)	čínské myšlení a náboženství; sňatková politika	čínské myšlení a náboženství; sňatková politika a manželství; tradice (co smí, nesmí); mnohoženství	čínské myšlení; sňatková politika a manželství; feudalismus; samurajská etika; patrilokální způsob s.	muž (žena je předmětem mužů)	-	neokonfucianismus (dílo: <i>Onna Daigaku</i>); sňatková politika a manželství; tchyně; tradice

Poznámka: *patriarchální způsob soužití* = manželé žijí s rodiči manžela; *neolokální způsob soužití* = manželé si založí svoji novou domácnost

Příloha B *Atributy sociálních rolí ženy - Novověk*

Atributy	Novověk			
	Meidži (1868-1912)	Taišó (1912-1926)	Šówa (1926-1989)	Heisei (1989- současnost)
Role matky	ano, nutnost porodit dědice	ano, nutnost porodit dědice	ano, nutnost porodit dědice; výchova dětí	dominuje v rodině (vychovává a stará se o vzdělání dětí)
Role manželky	ano, muž (hlava rodiny) zajišťuje vhodný sňatek; registrace sňatku (rodina manžela); patrilokální způsob soužití (rozhoduje muž)	ano, nutnost dědice (= účel manželství; ženu lze vrátit, pokud ho neporodila); sjednané manželství (lze ovlivnit) + více manželství z lásky; zakládání nových domácností	počátek 30. let: plození dětí (důležité ženy v domácnosti) 2. sv. válka: řídí celou rodinu po válce: navrácení do muži podřízené role, nespokojenost; svoboda volby manžela 70. a 80. léta: manželství z lásky; tolerance mužské zábavy (s milenkami); věrnost, oddanost; ženy stále často volí manželství	ano, vedení domácnosti (pomáhá i muž); starost o finance, vzdělání a výchovu dětí; řídí rodinu; možnost zábavy i pro ženu (odděleně od muže); koncept dvojrole (žena v domácnosti, žena v zaměstnání)
Role rozvedené ženy	kritizována společností; rozvod nevýhodný a málo častý; muž potřebuje k rozvodu souhlas manželky (výjimky: cizoložství, špatné zacházení s dětmi) <i>občanský zákoník</i> (1898): žena má právo na rozvod (pro muže výhodnější)	ženu bylo možné vrátit, pokud neporodila dědice	<i>revidovaný občanský zákoník</i> (1947): rovné podmínky pro rozvod; po válce na chvíli stoupla rozvodovost, poté znovu klesla (jedno z 10 manželství)	kritizována a odsuzována společností; <i>změna důvodů pro rozvod:</i> dříve: nespokojenost tchýně jako důvod pro rozvod dnes: nesnášenlivost v manželství
Role ženy v domácnosti	tradiční <i>system le</i> ; vláda příliš nepodporuje vzdělání žen; patrilokální způsob soužití	<i>system le</i> ; čím dál více nových domácností (neolokální způsob soužití)	poválečné období: zrušen <i>system le</i> ; většina vdaných žen profesionální „ <i>šufu</i> “ 60. léta: označují se „ <i>šufu</i> “, jsou na to pyšné a věří, že je to jediné správné postavení žen 1970: vstupují na trh práce (částečný úvazek); zapojují se do dobrovolnictví, ochrany životního prostředí	z tradice; ve společnosti běžná; <i>koncept dvojrole</i> (+ role ženy v zaměstnání); čím dál aktivnější ve společnosti; klesá porodnost a zvyšuje se věk pro první manželství
Role ženy na pracovním trhu	podnikání (potřeba souhlasu manžela)	ekonomicky nezávislé ženy (písačky, telefonní operátorky, dělnice v továrnách)	poválečné období: <i>pracovní zákon</i> = stejný plat, omezení přesčasů, zákaz podzemní, nebezpečné a škodlivé práce, mateřská	ve všech možných odvětvích; přetrvává diskriminace na pracovišti
Povinnosti ženy	poslouchat muže (hlava rodiny, manžel); vdát se a být věrná (cizoložství = rozvod); žít s rodiči manžela; porodit dědice; péče o děti	vdát se; porodit dědice; pracovat v továrnách (neřešily se pracovní podmínky)	stejně jako role manželky	povinnosti v domácnosti; starat se o finance rodiny, o děti a jejich vzdělání; budování kariéry
Závislost	ano, na hlavě rodiny (<i>system le</i>); na manželovi (např. v podnikání) <i>nový občanský zákoník</i> (1898) závislost ženy mírně snížil	ano, ale méně; nově ekonomicky nezávislé ženy; manželství z lásky	poválečné období: <i>revidovaný občanský zákoník</i> : svoboda, zrovnoprávnění ženy a muže; v manželství (žena v domácnosti mírně podřízená muži); koncept dvojrole	mohou si vybrat, jakou roli a pozici zaujmou

Atributy	Novověk			
	Meidži (1868-1912)	Taišó (1912-1926)	Šówa (1926-1989)	Heisei (1989- současnost)
Zapojení ženy do politiky	<i>hnutí pro sociální a politickou rovnost</i> ; do roku 1919 zákaz vstupu do politiky; vznikají první feministické organizace	demokracie = různá hnutí, např. za osvobození žen; 1919 : první ženská organizace s politickými cíli (nemohou vstupovat do politických stran)	poválečné období : stejná hlasovací práva; ženy mohou vstupovat do politických stran	aktivně se zapojují do politiky
Práva ženy	<i>nový občanský zákoník</i> (1898): možnost pro ženu stát se hlavou rodiny (málokdy); dědit a spravovat majetek; vystupovat jako opatrovník dětí; právo na rozvod	-	poválečné období : stejná hlasovací práva; pracovní zákon; <i>revidovaný občanský zákoník</i> : zrušil koncept <i>Ie</i> , rovná vlastnická práva, manžel nemůže spravovat majetek ženy a sám rozhodnout místo bydliště; svoboda ve volbě manžela, rovné podmínky pro rozvod, manželka je právnickou osobou (může podnikat bez souhlasu manžela)	-
Vzdělanost ženy	vláda ji nepodporuje; křesťanské školy pro dívky; stejná povinná školní docházka; ženy se stále učí konceptu „ <i>dobré manželky a moudré matky</i> “; přijetí na méně významné VŠ	-	ženy hojně studují SŠ a VŠ (zvýšené postavení); ve výuce zůstal koncept „ <i>dobré manželky a moudré matky</i> “	priorita pro muže i ženy, (extrém: „ <i>kjóiku no mama</i> “, „ <i>mamagon</i> “)
Očekávání od ženy	poslušnost (hlava rodiny, manžel), podřízenost a věrnost; žít s rodiči manžela; dědic; péče o děti; jednání podle konceptu „ <i>dobré manželky a moudré matky</i> “	práce v továrnách; dědic (jinak možnost vrátit); péče o děti	30. léta : plodit děti (žena v domácnosti) ve válce : řídit chod domácnosti 40. léta : práce v továrnách poválečné období : podřízenost, věrnost a oddanost muži; matka (vést domácnost, vychovávat děti, kázeň); plnit požadavky tehýně; dědic; dvojrole; tolerovat manželovi zábavu (s jinými ženami)	zkombinovat práci i roly ženy v domácnosti (více pomoci od manžela); stará se o výchovu dětí, o rodinné finance, o vzdělání dětí;
Možnosti ženy	co jí muž dovolí (<i>system Ie</i>); studium SŠ, VŠ; 1898 : stát se hlavou rodiny, dědit, spravovat majetek, vystupovat jako opatrovník dětí, rozvést se, zapojovat se do politiky	ekonomická nezávislost; práce v továrnách; zapojovat se do politiky; uzavírat manželství založená na citech; žít v nové domácnosti	zrušen <i>system Ie</i> ; vlastnit majetek; rozvést se, podnikat, studovat na VŠ (převážně humanitní obory), pracovat (ale neměla by příliš budovat kariéru)	stejně jako pro muže: rozvést se, bavit se obdobně jako muži, vzdělávat se, pracovat (přetrvává diskriminace na pracovišti)

Poznámka: *system Ie* = žena v domácnosti, muž v zaměstnání; *šufu* = žena v domácnosti na plný úvazek; *kjóiku no mama* = máti posedlá vzděláním; *mamagon* = „matka dračice“

Příloha C Faktory ovlivňující roli/ postavení ženy - po dobu předmoderní

Faktory ovlivňující roli/ postavení ženy	Počátek dějin	Starověk (646-1184)		Středověk (1185 -1603)			Doba předmoderní
		Nara (710-794)	Heian (794-1185)	Kamakura (1185-1333)	Muromači (1333-1573)	Azuči-Momojama (1576-1603)	Edo/Tokugawa (1603-1867)
Sňatková politika	-	ano, začíná	čím dál oblíbenější	oblíbená	oblíbená; (žena = předmět)	-	v jiné podobě, manželství stále politický svazek
Manželství	podřízené manželky	politická věc	politická záležitost; stabilní	politická záležitost; nestabilní	nestabilní; (žena = předmět)	-	politický svazek, nutnost schválení; účel = dědic
Způsob soužití manželů	-	-	matrilokální: s rodiči ženy duolokální: odděleně neolokální: samostatně	patrilokální: s rodiči manžela	patrilokální	patrilokální	-
Rozvod	-	v rámci sňatkové politiky	málo časté; <i>7 důvodů pro rozvod se ženou</i>	časté; snadný pro muže	časté; snadný pro muže	-	snadný pro muže (krátké prohlášení); žena se nemůže rozvést bez souhlasu muže
Pohled veřejnosti na rozvedené ženy	-	-	špatně vnímané okolím; kritika	-	-	-	rozvod = velké zostuzení pro ženu
Právo dědit a vlastnit majetek	-	ano	ano, finančně nezávislé	nejdříve ano o toto právo přišla	ne	ne	ne
Systém mnohoženství	-	-	1. hlavní žena (rodiče) 2. vedlejší žena (sám manžel) 3. milenky	-	-	-	zábavní čtvrti, nevěstince (dívký z venkova, které rodiče prodaly)
Vzdělání ženy	-	ano (pouze urozené ženy)	ano, stejně jako chlapci (pouze urozené ženy)	ano, stejně jako chlapci (pouze urozené ženy)	-	-	pouze za účelem manželství; dcery a manželky obchodníků (pomoc v obchodě)
Forma společnosti	matriarchát	matriarchát → patriarchát	patriarchát	patriarchát	patriarchát	-	patriarchát
Buddhismus	ano, z Číny (podřízené manželky)	rozkvět; „nadřazenost muže“	další rozkvět; „žena je v podstatě zlá“	„žena je zatížená dědičným hříchem“	-	-	-
Konfucianismus (čínský filozofický směr)	ano, (podřízené manželky)	-	-	ano	-	-	neokonfucianismus; „priorita pro ženu je manželství“
Feudalismus	ne	ne	ne	začátek	ano	ano	ke konci období rozpad

Příloha D *Faktory ovlivňující roli/ postavení ženy - Novověk*

Faktory ovlivňující roli/ postavení ženy	Novověk			
	Meidži (1868-1912)	Taišó (1912-1926)	Šówa (1926-1989)	Heisei (1989 – současnost)
Sňatková politika	ano	ano, vychází z tradice (+ manželství na základě citu)	ano, vychází z tradice, domluvená manželství (+ manželství na základě citu)	-
Manželství	rodinný obchod; nutný souhlas hlavy rodiny a registrace	domluvené; manželství na základě citu (samostatné domácnosti)	manželství na základě citu; mizí tradice přes prostředníka; roste počet manželství; častá volba žen	domluvená manželství; manželství na základě citu
Způsob soužití manželů	patrilokální	patrilokální; neolokální	patrilokální; neolokální (muž nemůže sám rozhodnout)	více neolokální; někdy patrilokální
Rozvod	nutnost souhlasu manželky (výjimky: cizoložství, špatné zacházení s dětmi) <i>Občanský zákoník (1898)</i> - právo na rozvod; stále výhodnější pro muže	ženu je možné vrátit, pokud neporodila dědice	<i>revidovaný občanský zákoník (1947)</i> : rovné podmínky pro rozvod	Změna důvodu pro rozvod: <i>Předtím:</i> nespokojenost tchýně → <i>dnes:</i> nesnášenlivost v manželství
Pohled veřejnosti na rozvedené ženy	kritika	-	-	veřejnost ji odsuzuje
Právo dědit a vlastnit majetek	ano, dědit i spravovat; na podnikání stále potřeba souhlas muže	ano	<i>revidovaný občanský zákoník (1947)</i> : rovná vlastnická práva; žena je právnická osoba = svoboda podnikání	ano
Systém mnohoženství	u muže tolerované cizoložství (neohrozil čistotu rodu)	tolerance k jiným ženám	ne, ale toleruje se zábava muže s jinými ženami (neskrývá se)	-
Vzdělání ženy	vláda ji nepodporuje; křesťanské školy pro dívky; stejná povinná školní docházka; ženy se stále učí konceptu „dobré manželky a moudré matky“; přijetí na méně významné VŠ	-	ženy hojně studují SŠ a VŠ (zvýšené postavení); ve výuce zůstal koncept „dobré manželky a moudré matky“	priorita pro muže i ženy, (extrém: <i>kjóiku no mama, mamagon</i>)
Systém společnosti	patriarchát	prvky patriarchátu i matriarchátu	prvky patriarchátu i matriarchátu	prvky patriarchátu i matriarchátu
Buddhismus	jedno z hlavních náboženství (náboženská tolerance)	ano (tradice)	ano	ano
Konfucianismus	-	-	-	zachoval se v menším měřítku (např. v zaměstnání „muž je lepší než žena“)
Feudalismus	ne	ne, demokracie	ne	ne

Příloha E *Shrnutí - po dobu předmoderní*

Shrnutí	Počátek dějin	Starověk (646-1184)		Středověk (1185-1603)			Doba předmoderní
		Nara (710-794)	Heian (794-1185)	Kamakura (1185-1333)	Muromači (1333-1573)	Azuči-Momojama (1576-1603)	Edo/Tokugawa (1603-1867)
Postavení ženy	nad mužem	žena = muž; vysoké postavení (díky tradici)	začíná upadat	Začátek feudalismu: stejně upadá	cení se síla; žena v pozadí	upadá	žena kontrolovaná manželem; neexistuje nezávislá žena
Role ženy	silné ženské božstvo; podřízené manželky; vládkyně	do 8. stol vládkyně	jedna z manželek; dvorní dáma	stejná jako u muže doplňková role k muži; domácnost	předmět v rámci sňatkové politiky	-	žena v domácnosti; otrok pro rodiče manžela
Co ji omezuje?	čínské myšlení	konfucianismus; buddhismus; sňatková politika; patriarchát	konfucianismus; buddhismus; sňatková politika; patriarchát; tradice; manželství	buddhismus; sňatková politika; patriarchát; feudalismus, samurajská etika, patrilokální systém	sňatková politika	-	neokonfucianismus; manželství (tchýně, manžel); tradice (žena v domácnosti);
Co ženu chrání a zajišťuje svobodu?	japonské smýšlení; možnost vládnout; pozice matky	možnost vládnout; tradice	ekonomická nezávislost a stejné vzdělání s muži (dvorní dámy); způsoby soužití; mnohoženství	začátek feudalismu: mohou dělat to co muži postupně o výsady přicházejí	-	-	

Příloha F Shrnutí - Novověk

Shrnutí	Novověk			
	Meidži (1868-1912)	Taišó (1912-1926)	Šówa (1926-1989)	Heisei (1989- současnost)
Postavení ženy	Zvyšuje se; <i>Občanský zákoník (1898)</i> : zrovnoprávnění s mužem; omezeno <i>systemem Ie</i>	ekonomicky nezávislé ženy; větší práva; ve válce stejné jako muži → po válce návrat do podřízenosti	Poválečné období: zrovnoprávnění žen; zrušení <i>systemu Ie</i> ; stále podřízena tchýni 80. léta: vyšší postavení, odmítnutí tradice, koncept dvojrole, časté manželství	centrum rodiny; oficiálně zrovnoprávněna, stále lehce podřízená (např. diskriminace v práci)
Role ženy	role ženy v domácnosti (system Ie); koncept dobrá manželka a moudrá matka;	Žena v domácnosti, žena v zaměstnání (továrny)	30. léta: žena v domácnosti 40. léta: žena v továrně 2. světová válka: řídí chod rodiny Poválečné období: často jen žena v domácnosti; role manželky; koncept dvojrole (v práci i v domácnosti),	<i>koncept dvojrole:</i> je centrem rodiny, měla by budovat i kariéru
Co ji omezuje?	<i>system Ie</i> (tradice); manželství; patrilokální způsob soužití	vláda (v politice); manželství; patrilokální způsob soužití	tradice ženy v domácnosti (i po oficiálním zrušení)	tradice ženy v domácnosti; tradiční rozdělení rolí; společenská kritika;
Co ji chrání a zajišťuje svobodu?	<i>system Ie</i> (omezeně); občanský zákoník; politika (omezeně)	demokracie; možnost neolokálního způsobu soužití,	<i>revidovaný občanský zákoník</i> ; vzdělání; konec tradice sjednaných manželství; koncept dvojrole	koncept dvojrole; zákony; vzdělání